3
1975

PORADNIK bibliotekarza

MIESIĘCZNIK

TREŚĆ

Romana Łukaszewska nie żyje 49

JADWIGA CIESIELCZUK. Przygotowanie uczniów szkół średnich do korzystania z informacji naukowej 50

ALINA JURSKA. Rola biblioteki szkolnej w wykorzystaniu radia i magnetofonu w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły 53

STANISŁAW JEŻYŃSKI. Z książką za pan brat. Quiz czytelniczy 56

TEMATYCZNE ZESTAWIENIA KSIĄŻEK
A. B. Książki o Warszawie. Wybór wydawnictw z lat 1971—1974 65

SŁOWO WIATR — PISMO GRUNT
Z tysiącem serdeczności... To i owo o epistolografii literackiej 79

3
305

PORADNIK BIBLIOTEKARZA

ROK XXVII MARZEC 1975

Dnia 5 maja 1975 r. zmarła nagle w wieku lat 65

ROMANA ŁUKASZEWSKA

Redaktor Naczelny „Poradnika Bibliotekarza" od 1951 r., bibliotekarka wielkich zasług dla rozwoju czytelnictwa w Polsce i kształcenia kadr bibliotekarskich w PRL, zasłużona działaczka Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich wyróżniona Odznaką Honorową SBP, człowiek dobry i ofarny w pracy społecznej i zawodowej, pełen życzliwości i serdeczności w stosunkach z ludźmi.

Zmarłą pożegnali na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie m.in. kol. Jan Makaruk w imieniu Kolegium Redakcyjnego i współpracowników „Poradnika Bibliotekarza" oraz przewodniczący Okręgu Stołecznego SBP kol. Tadeusz Zarzębski w imieniu Koleżanek i Kolegów z SBP.

Z głębokim żalem żegnamy naszą niezapomnianą Redaktor i szlachetną Koleżankę.

Kolegium Redakcyjne
„Poradnika Bibliotekarza"

JADWIGA CIESIELCZUK
Warszawa

Przygotowanie uczniów szkół średnich do korzystania z informacji naukowej

Jednym z głównych zadań biblioteki szkolnej jest współpraca z nauczycielami w realizowaniu programu nauczania. Biblioteka szkolna to podstawowa pracownia, gdzie uczeń przygotowuje się do samodzielnego stawiania i rozwiązywania problemów oraz poszukiwania wiadomości z interesującej go dziedziny. Tam poznaje podstawowe źródła informacji:
encyklopedie,
słowniki,
bibliografie
oraz nabywa umiejętność samodzielnego poszukiwania informacji.

W 1971 roku Ministerstwo Oświaty i Wychowania wydało Zarządzenie (Dz. Urz. Min. Ośw. i W. 1971 nr 1B-13 poz. 84) w sprawie wytycznych programowych w zakresie przygotowania uczniów szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych do korzystania z informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Za realizację zadań związanych z problematyką informacji odpowiedzialni są przede wszystkim nauczyciele języka polskiego, a również nauczyciele przedmiotów specjalistycznych w szkołach zawodowych oraz bibliotekarze szkolni.

Ponieważ reprezentuję liceum ogólnokształcące, więc moja wypowiedź na ten temat nie wyczerpuje wszystkich zagadnień.

Lekcję z zakresu informacji naukowej przeprowadziłam w klasie I. Zapoznanie uczniów z zagadnieniami informacji rozpoczęłam od biblioteki szkolnej i jej aparatu informacyjnego, tj. księgozbioru podręcznego, katalogów, kartotek. Przeznaczyłam na to dwie jednostki lekcyjne, mając na uwadze przyswojenie i utrwalenie wiadomości w trakcie ćwiczeń pisemnych, które wypełniły drugą lekcję. Młodzież szkoły średniej częściowo zetknęła się już z tymi zagadnieniami w starszych klasach szkoły podstawowej.

Temat lekcji 1: *Biblioteka szkolna ośrodkiem informacji naukowej*

Zagadnienia, które zostały omówione podczas lekcji:

1. Co to jest informacja naukowa?
2. Źródła informacji
3. Księgozbiór podręczny jako podstawowy warsztat informacyjny biblioteki
4. Czasopisma — źródła aktualnej informacji
5. Rodzaje katalogów i ich zastosowanie.
   a) alfabetyczny
   b) rzeczowy
   c) zawartości czasopism

6. Kartoteka:
   a) zagadnieniowa
   b) osobowa
   c) tekstowa

Przed lekcją zostały przygotowane wszystkie pomoce i materiały. Na początku wygłosiłam krótką pogadankę, która miała charakter wprowadzający. Następnie poleciłam uczniom wyszukanie w encyklopedii (WEP) definicji informacji i dokumentacji naukowej. Zapis w zeszytach. Dalszy ciąg pogadanki ilustrowanej planszami (wypożyczonymi z biblioteki naukowej) dotyczył roli informacji, działalności informacyjnej w Polsce oraz zadań, jakie stoją przed ośrodkami tego typu. A mianowicie:

a) gromadzenie dokumentów, takich jak książki, czasopisma, normy, opisy patentowe, katalogi techniczne;

b) selekcja dokumentów;

c) opracowanie dokumentów, czyli sporządzenie spisu dokumentu opatrzonego krótką metryczką, tzw. adnotacją.

Uczniowie zapoznali się z klasyfikacją dziesiętną, według której książki są podzielone na poszczególne działy. Ponieważ w księgozbiorze podręcznym ten układ również obowiązuje, dla lepszej orientacji uczniowie nazwy poszczególnych działów zapisali w zeszytach. Szczególną uwagę zwróciłam na książki zgromadzone w księgozbiorze podręcznym, zwłaszcza na dział (03). Wskazany uczeń wymienił poszczególne pozycje, pozostali uczniowie mogli kolejno je obejrzeć. Zostały podane na stoliki. Ze względu na to, że następna lekcja przeznaczona była na wyszukiwanie informacji w encyklopedii, słownikach i leksykonach, przeszłam do następnych zagadnień, które są ściśle związane z daną problematyką, a mianowicie omówiłam rodzaje czasopism, czasopisma które znajdują się w bibliotece szkolnej — tu oczywiście odwołałam się do wiadomości uczniów, którzy dość wyczerpująco sprawę referowali. Dalszy ciąg lekcji poświęciłam sprawom posługiwania się katalogami, kartoteką, katalogiem rzeczowym, omówiłam różnice między nimi. Zwróciłam uwagę, że zwykle uzupełnieniem katalogów są kartoteki rejestrujące poszczególne zagadnienia, tytuły artykułów, działów naukowych itd.

P o d s u m o w a n i e — pytania i odpowiedzi.

T e m a t l e k c j i 2: *Poszukiwanie informacji w bibliotece przy pomocy encyklopedii, słowników, informatorów*

W p r o w a d z e n i e: Rozwój nauki, techniki stwarza potrzebę nieustannego kształcenia się, a tym samym konieczność szybkiego znalezienia odpowiedzi na pytania z różnych dziedzin.

1. Podstawowe źródło informacji stanowią:
   a) encyklopedie,
   b) słowniki,
   c) informatory,
   (notatka w zeszytach).
2. Charakterystyka ogólna wydawnictw encyklopedycznych, leksykograficznych i informacyjnych:
   a) alfabetyczny układ haseł ułatwiający korzystanie,
   b) układ rzeczowy haseł.

3. Encyklopedia, słownik encyklopedyczny a słowniki językowe — podobieństwa, różnice.

Ćwiczenia w 6 grupach

I. Jakie słowniki znajdują się w bibliotece szkolnej? Wypisz ich tytuły oraz odpowiedz, w jakim przypadku korzystasz z tych słowników.

II. Przejrzyj „Encyklopedię Przyroda i Technika" oraz „Małą Encyklopedię Przyrodniczą". Jaki jest układ haseł tych encyklopedii? Poszukaj informacji na temat: *Glony* w „Leksykonie PWN", w „WEP", w „Encyklopedii Przyroda i Technika". Porównaj, jaki rodzaj wiadomości uzyskujesz w leksykonie, encyklopedii ogólnej i specjalnej.

III. Jakie słowniki literackie znajdują się w bibliotece? Wypisz tytuły. Gdzie znajdziesz informacje o Janie Kochanowskim, o Erneście Hemingwayu, o dramacie?

IV. Jakie encyklopedie i słowniki z dziedziny historii i kultury znalazłeś w bibliotece? Poszukaj informacji na temat: Homer, Bolesław Chrobry, Chopin.

V. Jakie słowniki geograficzne znajdują się w bibliotece? Wymień. Jakich informacji one dostarczają?

VI. Jakie informatory znajdują się w bibliotece? Jak z nich korzystamy?

4. Sprawozdanie z pracy grup.
5. Podsumowanie: Kiedy korzystamy z encyklopedii ogólnych, specjalnych, ze słowników językowych, z informatorów? Gdzie zgromadzone są te wydawnictwa w każdej bibliotece? (księgozbiór podręczny).

*

Moje osobiste spostrzeżenia: Uczniowie od tej chwili nie mają kłopotów z wyszukaniem informacji dotyczących jakiegokolwiek przedmiotu, orientują się w poszczególnych działach biblioteki. Sami bez trudu docierają do potrzebnych książek, ponieważ w danej bibliotece zastosowano wolny dostęp do półek. Wydaje mi się, że przeprowadzenie takich lekcji w klasach pierwszych jest bardzo potrzebne. Uczeń przychodząc ze szkoły podstawowej, gdzie obowiązuje podział tematyczny a nie dziesiętny, staje wobec niego bezradny. Bibliotekarz szkolny nie zawsze ma czas na poświęcenie pełnej godziny lekcyjnej lub dwóch jednostek lekcyjnych, zwłaszcza w większych szkołach. Przygotowanie biblioteczne na ogół ogranicza się do krótkiej informacji.

W celu skonfrontowania procesu korzystania z biblioteki szkolnej i innych bibliotek warto wybrać się np. do Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego lub Biblioteki Narodowej, z których w przyszłości prawdopodobnie ci sami uczniowie już jako studenci będą korzystali. W czasie rozmowy z pracownikami tych ośrodków wielokrotnie mówiono mi, że studenci pierwszych lat często przychodzą do bibliotek naukowych bez odpowiedniego przygotowania, gubią się w gąszczu rozbudowanej biblioteki i nie potrafią znaleźć odpowiednich materiałów, co z kolei ujemnie odbija się na wynikach nauki. W chwili obecnej z informacji musi korzystać każdy, kto chce pracować w sposób twórczy. Sprawa informacji jest niezbędnym warunkiem postępu w każdej dziedzinie nauki, techniki i gospodarki. Trzeba więc umieć sprawnie ją uzyskiwać.

ALINA JURSKA
Wolbórz

Rola biblioteki szkolnej w wykorzystaniu radia i magnetofonu w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły

Biblioteka szkolna jest ściśle zespolona z całością szkoły. We wszystkich dziedzinach życia szkolnego staramy się o wprowadzenie nowych, ciekawszych i efektywniejszych metod i form pracy. Praca biblioteki też musi ulegać unowocześnianiu, tak aby jej działalność przyczyniała się rzeczywiście do podnoszenia poziomu dydaktyczno-wychowawczego szkoły.

Można to osiągnąć między innymi przez gromadzenie obok książek i czasopism innych nowocześniejszych zbiorów. Bardzo łatwo, a z wielkim pożytkiem dla nauczania, można gromadzić taśmotekę nagrań szkolnych audycji radiowych nagranych w bibliotece.

W niniejszym artykule chcę pokrótce przedstawić swój sposób pracy w tym zakresie.

Temat ujmuję w trzy następujące zagadnienia:

1. Gromadzenie własnej taśmoteki szkolnych audycji radiowych.
2. Opracowanie nagrań.
3. Upowszechnienie zgromadzonych zbiorów.

Audycje postanowiłam nagrywać, ponieważ ich wartość dydaktyczna i wychowawcza jest bezsporna, a wykorzystanie ich w klasie w chwili nadawania nie jest sprawą prostą, bo nie zawsze czas lekcji z danego przedmiotu i w danej klasie pokrywa się z czasem nadawania audycji. Ponadto audycja uprzednio nagrana i przesłuchana przez zainteresowanego nauczyciela może być wykorzystana lepiej, bardziej zgodnie z zamiarami jej autorów. Nie zawsze też opracowywanie danego tematu na lekcji godzi się w czasie z nadawaniem audycji. Z różnych bowiem względów może wystąpić opóźnienie lub przyśpieszenie realizacji haseł programowych. Mając zaś nagrania i ich katalog może nauczyciel odpowiednio w czasie i zgodnie z realizacją programu zaplanować wykorzystanie audycji. Oprócz tego istnieje mniejsze niebezpieczeństwo narażania się na przeszkody techniczne (np. chwilowy brak prądu).

Aby sprostać podjętemu zadaniu, zorganizowałam sobie następujący warsztat pracy:

— zakupiłam dla biblioteki dobre aparaty — radio i magnetofon,

— umieściłam je na stałe w przeznaczonym do nagrywania miejscu i połączyłam oba aparaty,

— zaprenumerowałam broszurę „Radio Szkole" dla klas I—IV i dla klas V—VIII oraz „Ramowy rozkład szkolnych audycji radiowych",

— zakupiłam zapas taśm magnetofonowych podwójnie grających o długości 180 m, z których każda wystarcza na 28 minut nagrania przy obrotach 9,5 cm/s,

— założyłam skrzynkę katalogową z napisem „audycje radiowe" zawierającą takie karty rozdzielcze: Biologia. Chemia. Geografia. Godziny

wychowawcze. Histria. Język polski. Wychowanie muzyczne. Wychowanie obywatelskie. W obrębie zaś działu „Język polski" karty szeregują według następujących haseł: Artyści. Baśnie. Bohaterowie. Legendy. Lektura. Obrazki z naszej przeszłości. Pisarze. Rodzina-Rodzeństwo. Rówieśnicy. Słownictwo. Zwyczaje.

Nagrywanie audycji wymaga ode mnie następujących czynności:

1. Z „Ramowego rozkładu audycji" robię tygodniowy terminarz zawierający następujące dane: dzień tygodnia — godzina nadawania audycji, program, tytuł, klasa i strona omówienia audycji w broszurze „Radio Szkole".

2. Nagrywam audycje przy wyciszonym radiu. W ten sposób nagrywanie nie komplikuje mi pracy przy wymianie książek lub opracowywaniu księgozbioru. Na jednej taśmie nagrywam dwie audycje.

3. Po nagraniu „opisuję" audycje na pudełku, w którym taśma jest przechowywana. Zapis jest np. taki: „końcówka czerwona": „Zbratany z wiatrem i obłokiem", język polski klasa VIII, końcówka zielona: „Wielka rodzina cukrów" — chemia klasa VIII. Takie „opisanie" pozwala uniknąć pomyłek przy większym wykorzystaniu audycji.

4. Następnie na pudełku naklejam numer bieżący taśmy i wpisuję taśmę z nagraniami do inwentarza taśmoteki (Zarządzenie w sprawie ewidencji zbiorów specjalnych podane jest w Dz. Urz. Min. Kultury i Sztuki nr 3 z 1973 r.) oraz sporządzam kartę taśmy podobnie jak kartę książki.

5. Następna i bardzo ważna czynność, to sporządzenie karty katalogowej. Podaję przykład opisu nagranej audycji na karcie katalogowej. Karta ta znajduje się w dziale „Język polski" w haśle „lektura":

Lektura (kolor czerwony)	T
„Trębacz z Samarkandy". Słuchowisko według opowiadania Ksawerego Pruszyńskiego kl. VIII. Czas — 25 min. Prędkość obrotów 9,5. Wskaz. met. „Radio Szkole" 1973/74 s. 33. Nr taśmy 58.	

lub

Rówieśnicy	T
„Janek nie zbłądził" — stosunek kolegów do upośledzonych i kalek. Słuchowisko dla klasy III—IV. Czas — 20 min. Prędkość obrotów 9,5. Wskaz. metod. „Radio Szkole" 1973/74 s. 67. Nr taśmy 51.	

Celowo sugeruję zarówno formę audycji, jak i miejsce, gdzie można znaleźć wskazówki metodyczne, oraz podaję dane techniczne, albowiem ma to duże znaczenie dla korzystającego.

Przy takim opisie katalogowym należy gromadzić broszury „Radio Szkole" z roku na rok, ponieważ twórcy audycji przekazują w nich nauczycielom przemyślane propozycje wykorzystania audycji, a mianowicie: sformułowanie tematu, zgromadzenie pomocy naukowych, tok lekcji lub temat pracy domowej.

Ponieważ niektóre audycje można wykorzystywać na dwóch przedmiotach, robię odpowiednie odsyłacze. Np. O Fryderyku Chopinie. Można korzystać z takiej audycji i na lekcji języka polskiego i wychowania muzycznego. W ten sposób w ciągu roku szkolnego 1973/74 nagrałam i opracowałam 142 audycje, które wykorzystano w szkole 161 razy. Ewidencję wypożyczeń taśm prowadzę w podobny sposób jak ewidencję wypożyczeń książek. Wszystkie czynności związane z nagraniem i pełnym opracowaniem jednej audycji zajmują około 30 minut.

Aby upowszechnić korzystanie z nagrań audycji, sporządziłam kopię katalogu, którą ulokowałam w pokoju nauczycielskim. Nauczyciele w wolnym czasie wypisują z katalogu potrzebne audycje, wręczają kartkę swemu „asystentowi", ten z kolei zgłasza się do biblioteki i przynosi nauczycielowi żądane nagranie. Wyszukanie na półce odpowiedniej taśmy nie sprawia kłopotu, ponieważ, jak wspomniałam, każda taśma zaopatrzona jest w numer, który umieszczony jest na karcie katalogowej nagrania. Ponadto, aby „rozkręcić" korzystanie z nagrań i widzieć efekty swojej pracy, informowałam ustnie zainteresowanych nauczycieli o nagraniu nowej audycji, zapraszałam nauczyciela wraz z klasą do biblioteki dla wysłuchania audycji, czasem pouczyłam, jak posługiwać się magnetofonem, i teraz korzystanie z nagrań, a tym samym z wartościowych audycji jest w naszej szkole powszechne, magnetofony zaś wykorzystane są właściwie. Najczęściej z audycji korzystają poloniści i historycy, ale wykorzystują je także nauczyciele innych przedmiotów, wypożycza je świetlica szkolna, korzysta się z nich w wypadku kłopotliwych zastępstw za nieobecnych nauczycieli. Ja zaś, jako bibliotekarka, mam poczucie pełnego włączenia się w unowocześnianie pracy szkoły i zadowolenie, że moja praca jest przydatna innym. Ranga biblioteki i bibliotekarza wzrosła z tego powodu znacznie. Na bibliotekę patrzy się jak na zasobną pracownię szkolną, która może naprawdę służyć nauczycielowi pomocą.

*

Na zakończenie artykułu pozwolę sobie na taką uwagę: Jeżeli bibliotekarz decyduje się na wprowadzenie tej formy działalności, musi się nastawić na zachowanie systematyczności, ładu i porządku. Przegra i obniży autorytet biblioteki, jeśli będzie audycje nagrywał od przypadku do przypadku oraz nie zaprowadzi dokładnego inwentarza i katalogu. Katalog poinformuje o zasobach taśmoteki i przypadkowości audycji, inwentaryzacja i oznakowanie pozwoli na sprawne obsłużenie zainteresowanych. Należy też przyswoić sobie dobrze technikę nagrywania, aby jakość nagrań była dobra. Ale to jest sprawa absolutnie nie przekraczająca możliwości pracownika biblioteki.

Oczywiście, powodzenie całej akcji w moim przypadku należy przypisać również i temu, że do zgłoszonego przeze mnie projektu przychylnie ustosunkowała się Dyrekcja mojej szkoły dostarczając mi potrzebny do tego sprzęt i materiały.

Z książką za pan brat

Quiz czytelniczy

Quiz poświęcony jest zagadnieniom wydawniczym, ludziom zasłużonym dla produkcji i upowszechniania książki. Ze względu na szeroki zakres tematyczny — w quizie — zagadnienia wydawnicze, bibliotekarstwa i księgarstwa potraktowane są, z konieczności, pobieżnie. Olbrzymia większość pytań i zadań konkursowych opracowana została w oparciu o **Encyklopedię wiedzy o książce** (Wyd. Zakładu Nar. im. Ossolińskich. Wrocław. Warszawa. Kraków. 1971). Quiz zorganizować można z okazji Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy. Od uczestników quizu wymaga się ogólnej znajomości zagadnień ruchu wydawniczego, edytorstwa i bibliotekarstwa, zwłaszcza znajomości rynku wydawniczego, biogramów zasłużonych bibliotekarzy, wydawców, drukarzy i artystów książki oraz znajomości terminów z dziedziny bibliotekarstwa i edytorstwa.

Eliminacje

Do eliminacji quizu może stanąć grupa kilkunastoosobowa. Uczestnicy powinni rozwiązać dwa zadania eliminacyjne. Sześć osób, które zdobędą w eliminacjach największą ilość punktów — staje do turniejów półfinałowych (trzy turnieje dla trzech par). Zwycięzcy turniejów — 3 osoby, kwalifikują się do konkursu finałowego. Składa się on z dwóch części: w pierwszej uczestnicy otrzymują po 4 pytania, o rosnącym stopniu trudności. Jedna osoba, która zdobędzie najmniejszą liczbę punktów — nie przechodzi do drugiej części finału, w której dwaj uczestnicy otrzymują po 3 dalsze pytania. O zwycięstwie decyduje łączna suma punktów zdobytych w obu częściach finału (w razie wyników remisowych decyduje przewaga punktów zdobytych w półfinale lub w eliminacjach).

Zadanie 1

Pierwsze zadanie eliminacyjne poświęcone jest najwybitniejszym przedstawicielom polskiego bibliotekarstwa, bibliografii, księgarstwa, drukarstwa i ruchu wydawniczego. Poniżej wymienione są nazwiska i imiona tych ludzi (w porządku alfabetycznym) oraz, oddzielnie, zasługi na polu pracy z książką. Zadanie polega na prawidłowym skojarzeniu notek i nazwisk.

Uwaga: Uczestnicy quizu powinni otrzymać notki przepisane w innej kolejności. Każda **dobra odpowiedź — 3 pkt.**

1. Jeden z najwybitniejszych reprezentantów polskiego bibliotekarstwa i nauki o książce, historyk nauk ścisłych i filozofii średniowiecznej (1890—1957). Badacz spuścizny naukowej Kopernika. Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, później Biblioteki Jagiellońskiej, profesor na Uniwersytecie Warszawskim (kierownik Katedry Bibliotekoznawstwa).

2. Krytyk literacki, historyk literatury, bibliograf (1848—1904). Prowadził w wielu czasopismach bibliografię bieżącą. Autor „Metodyki historii literatury polskiej" i „Historii literatury Polski niepodległej".

3. Polityk, kurator okręgu naukowego wileńskiego, bibliofil, właściciel biblioteki (1770—1861). Stworzył dużą bibliotekę (ok. 40 000 druków polskich i obcych) w Puławach — skonfiskowaną po powstaniu listopadowym. Współtwórca Biblioteki Polskiej w Paryżu.

4. Generał, zapalony miłośnik książki (1755—1818). Z jego polecenia organizowano biblioteki żołnierskie w podległych mu oddziałach we Włoszech. Posiadał piękny zbiór książek, zwłaszcza militariów. Książce (drugi tom „Wojny trzydziestoletniej" Schillera), którą miał w kieszeni munduru, zawdzięcza ocalenie życia: trafiła w nią i zatrzymała się na niej kula karabinowa (w bitwie pod Novi).

5. Bibliotekarz, bibliograf, krytyk i historyk literatury i teatru (1827—1908). Największy i najpracowitszy bibliograf piśmiennictwa polskiego. Autor monumentalnej „Bibliografii polskiej". Dzieło jego ukończył syn, Stanisław.

6. Księgarz i wydawca (1890—1962). Inicjator wydawnictw seryjnych „Biblioteka Naukowa Wendego" i „Wendego Biblioteka Klasyków Polskich", wydawca miesięczników „Książka", „Wśród Książek Księg. Wendego", „Życie Polskie", a później także „Skamander". Autor „Wspomnień starego księgarza".

7. Historyk, numizmatyk, kartograf, teoretyk księgoznawstwa, bibliotekarz, bibliograf, liberalny i demokratyczny działacz polityczny (1786—1861). Pionier historiografii polskiej a także bibliotekarstwa jako nauki i zawodu. M.in. autor prac: „Bibliograficznych ksiąg dwoje", „Dzieje biblioteki".

8. Językoznawca, bibliotekarz, bibliograf, pedagog (1771—1847). Był prezesem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, dyrektorem Publicznej Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Autor fundamentalnego dzieła, pierwszego w Polsce „Słownika języka polskiego" (1807—1814).

9. Publicysta, literat, działacz społeczny, polityk, księgarz, nakładca, dyrektor biblioteki (1838—1926). Inicjator powstania Księgarni Luksemburskiej w Paryżu, wydawca wielu, opracowanych przez siebie, dzieł, m.in. w serii Biblioteka Ludowa Polska, „Dzieła" i „Korespondencja" A. Mickiewicza. Od roku 1899 dyrektor Biblioteki Polskiej w Paryżu. Autor „Żywotu Adama Mickiewicza", „Wspomnienia" i in.

10. Bibliofil, założyciel Biblioteki i fundator zakładu naukowego, bibliograf i pisarz (1748—1826). Prefekt Cesarskiej Biblioteki w Wiedniu. W roku 1817 funduje, umieszczoną we Lwowie, Bibliotekę, która miała stać się zakładem naukowym dla przyszłych badaczy dziejów Słowiańszczyzny. Autor „Wiadomości historyczno-krytycznych o pisarzach polskich... oraz ich dziełach".

11. Drukarz, grafik książkowy i ilustrator, liternik, bibliofil (1881—1952). Projektant wielu druków, znaków wydawniczych, znaczków pocztowych, pierwszych banknotów polskich itd. Wykładowca szkół poligraficznych, twórca pierwszej szeroko stosowanej czcionki polskiej — antykwy jego imienia.

12. Właściciel — od r. 1880 — Biblioteki Kórnickiej, przyczynił się do powiększenia jej zbiorów. W testamencie zapisał Bibliotekę na własność narodowi, tworząc fundację Zakłady Kórnickie, zatwierdzoną ustawą sejmową w 1925 r.

*

* *

1. Aleksander Birkenmajer 2. Piotr Chmielowski 3. Adam Czartoryski 4. Jan Henryk Dąbrowski 5. Karol Estreicher 6. Ludwik Fiszer 7. Joachim Lelewel 8. Samuel Bogumił Linde 9. Władysław Mickiewicz 10. Maksymilian Ossoliński 11. Adam Półtawski 12. Władysław Zamoyski

Zadanie 2

W drugim zadaniu eliminacyjnym uczestnicy quizu powinni wykazać się znajomością współczesnego rynku wydawniczego. Wymienia się w nim nazwy 30 znanych serii wydawniczych. Należy przy każdej dopisać nazwę wydawcy. Każda **dobra odpowiedź** przynosi **1 pkt.**

1. Biblioteczka Aforystów
2. Biblioteka Arcydzieł
3. Biblioteka „Jednorożca"
4. Biblioteka Klasyki Polskiej i Obcej
5. Biblioteka Klasyków Filozofii
6. Biblioteka Literatury XXX-lecia
7. Biblioteka Myśli Współczesnej
8. Biblioteka Nauki o pracy
9. Biblioteka Pamięci pokoleń
10. Biblioteka Pisarzy Czeskich i Słowackich
11. Biblioteka Poetów
12. Biblioteka Poezji i Prozy
13. Biblioteka Problemów
14. Biblioteka Syrenki
15. Biblioteka Wiedzy Wojskowej
16. Bitwy, Kampanie, Dowódcy
17. Naokoło Świata
18. Nike
19. Portrety Współczesnych Pisarzy Polskich
20. Powieści XX Wieku
21. Sensacje XX Wieku
22. Seria „Bitwy Morskie"
23. Seria „Ceramowska"
24. Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich
25. Seria „Złoty liść"
26. Seria z zegarem
27. Biblioteka „Sympozjon"
28. Współczesna Proza Światowa
29. Żółty Tygrys
30. Życie Codzienne

Konkursy półfinałowe

I turniej pytań

Poniżej wymienione są, w dwóch zestawach, terminy związane z problemami drukarstwa i przemysłu poligraficznego — w pierwszym zestawie, oraz z problematyką wydawniczą — w drugim zestawie. Zadanie polega na objaśnieniu tych terminów. Uczestnicy turnieju wybierają po 6 terminów i proszą przeciwnika o ich objaśnienie. W wypadku jeśli przeciwnik nie udzieli odpowiedzi — osoba pytająca może sama objaśnić termin, zdobywając punkt.

1. antykwa
2. dagerotypia
3. dodruk
4. imprimatur
5. kserografia
6. linotyp
7. monotyp
8. offset
9. szpalta
10. tynktura
11. archetyp
12. inedita
13. klocek wydawniczy
14. łam
15. makieta
16. opcja
17. pierwodruk
18. prohibita
19. prolegomena
20. żywa pagina

II turniej pytań

Poniżej wypisane są — w dwóch zestawach — różne terminy, zapożyczone z języków obcych, a związane: w pierwszym zestawie — z bibliotekoznawstwem, w drugim zestawie — z zagadnieniami rodzajów, gatunków i typów piśmiennictwa. Zadanie polega na objaśnieniu tych terminów.

1. Bibliobus
2. Bibliofil
3. Bibliograf
4. Bibliologia
5. Bibliolit
6. Bibliomania
7. Bibliopala
8. Bibliopoleja
9. Biblioterapia
10. Biobibliografia
11. Akcydensy
12. Almanach
13. Cymelia
14. Inkunabuł
15. Latopis
16. Matrykuła
17. Miscellanea
18. Quodlibet
19. Silva rerum
20. Vademecum

III turniej pytań

Poniżej wymienione są po 3 książki z 20 znanych serii wydawniczych. Każdy z uczestników utrzymuje po 10 zestawów tytułów. Zadanie polega na skojarzeniu zestawu 3 książek z nazwą biblioteki — serii, w jakiej zostały wydane.

Uwaga: Niektóre z wymienionych książek wydawane były również poza seriami wydawniczymi.

1. Georg Christoph Lichtenberg: Aforyzmy
   Friedrich Nietzsche: Aforyzmy
   Oskar Wilde: Aforyzmy
2. Bohumil Hrabal: Pociągi pod specjalnym nadzorem
   Michał Szołochow: Los człowieka
   Alan Sillitoe: Samotność długodystansowca
3. Erich Fromm: O sztuce miłości
   Konstanty Grzybowski: Ojczyzna, naród, państwo
   Jonathan Miller: Spór z Mcluhanem
4. Julian Ursyn Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich
   Jędrzej Kitowicz: Pamiętniki, czyli Historia polska
   George Sand: Dzieje mojego życia
5. Bronisław Wieczorkiewicz: Gwara warszawska dawniej i dziś
   Bronisław Wieczorkiewicz: Warszawskie ballady podwórkowe
   [Zb.]: Warszawa w pamiętnikach pierwszej wojny światowej
6. Karel Čapek: Krakatit
   Jarosław Hašek: Przygody dobrego wojaka Szwejka
   Vaclav Řezač: Krawędź
7. James George Frazer: Złota gałąź
   C. P. Fitzgerald: Chiny
   Robert Graves: Mity greckie
8. Natalia Kicka: Pamiętniki
   Wojciech Kossak: Wspomnienia
   Anna z Działyńskich Potocka: Mój pamiętnik
9. Karol Bunsch: Warna 1444
   Stanisław Komornicki: Polacy w szturmie Berlina 1945
   Eligiusz Kozłowski: Generał Józef Bem 1794—1850
10. Ewa Maleczyńska: Życie codzienne Śląska w dobie Odrodzenia
    Aly Mazaheri: Życie codzienne Muzułmanów
    Luwika Press: Życie codzienne na Krecie w państwie króla Minosa
11. Awicenna: Księga wiedzy
    Arystoteles: Etyka nikomachejska
    Stanisław Staszic: Ród ludzki
12. Karol Olgierd Borchardt: Znaczy kapitan
    Jarosław Iwaszkiewicz: Sława i chwała
    Melchior Wańkowicz: Ziele na kraterze
13. Władysław Bartoszewski: Straceni na ulicach miasta
    Marek Sadzewicz: Ostatnia bitwa kampanii 1939
    Marek Szymański: Oddział majora Hubala
14. Charles de Gaulle: Pamiętniki wojenne
    George S. Patton: Wojna jak ją poznałem
    Georgij Żukow: Wspomnienia
15. J. van Lawick—Goodall: W cieniu człowieka
    Robert H. March: Fizyka dla poetów
    J. L. Synge: Porozmawiajmy o teorii względności
16. Jan Nowakowski: A ślad po mnie — pieśń złota... Teofil Lenartowicz
    Maria Szypowska: Asnyk znany i nieznany
    E. Watała, W. Woroszylski: Życie Sergiusza Jesienina

17. Chamfort: Maksymy, myśli, charaktery i anegdoty
Artur Schopenhauer: Aforyzmy o mądrości życia
Donatien-Alphonse-François de Sade: Niedole cnoty

18. Antonina Domańska: Historia żółtej ciżemki
Wiktor Gomulicki: Wspomnienia niebieskiego mundurka
Juliusz Kaden-Bandrowski: Miasto mojej matki

19. Jarosław Iwaszkiewicz: Czerwone tarcze
Zygmunt Kaczkowski: Murdelio
Edgar Poe: Opowieści niesamowite

20. B. M. Bjornson: Dziewczę ze słonecznego wzgórza
Knut Hamsun: Błogosławieństwo ziemi
Tarjei Vesaas: Ptaki

Konkursy finałowe

Dzieło pisarza, owoc jego twórczego trudu, obleczone zostaje w kształt książki dzięki pracy wielu ludzi — redaktorów, wydawców, ilustratorów, drukarzy, introligatorów itd. Szczególne znaczenie dla szaty graficznej, dla edytorskiego poziomu książek, zwłaszcza książek dawnych, miała współpraca przy ich wydawaniu artystów grafików. Grafika książkowa nadaje książce częstokroć znamiona swoistego dzieła sztuki.

Szczególnie wiek XIX i początek wieku XX obfitowały w Polsce w wydania, w których znaczny udział mieli ilustratorzy. Grafiką książkową zajmowało się wówczas wielu wybitnych artystów, którzy, poza twórczością malarską, uprawiali z powodzeniem ilustratorstwo, byli kierownikami artystycznymi różnych wydawnictw — książek i czasopism.

Oto dwanaście krótkich *biogramów malarzy, grafików, ilustratorów*, którzy mają duże zasługi dla rozwoju grafiki książkowej, stworzyli wiele niezapomnianych ilustracji. Ułożone są one w trzech zestawach, po cztery biogramy. Na podstawie treści tych notek, uczestnicy konkursu powinni odgadnąć nazwiska artystów. Za odgadnięcie poszczególnych nazwisk uczestnicy otrzymują różne ilości punktów — **od 1 punktu** za odgadnięcie nazwiska artysty, o którym jest mowa w pierwszym biogramie w każdym zestawie — **do 4 punktów** za odgadnięcie nazwiska artysty przedstawionego w czwartym biogramie zestawu.

*

Na końcową część konkursu finałowego składa się dalszych 6 biogramów ludzi zasłużonych dla ruchu wydawniczego. Tym razem są to pisarze, którzy w jakiś sposób związani byli z produkcją książek: prowadzili wydawnictwa, ilustrowali własne książki bądź też byli związani z gromadzeniem i upowszechnianiem książek, jako bibliotekarze, bibliofile itd.

Dwaj finaliści, którzy zdobyli największą ilość punktów, powinni, na podstawie przedstawionych im notek (po 3) odgadnąć imię i nazwisko osoby, o której w niej mowa. **(Za trafną odpowiedź — 3 pkt).**

Uwaga: Dla ułatwienia można podać uczestnikom konkursu finałowego alfabetyczny wykaz nazwisk osób przedstawionych w notkach: F. Bohomolec, W. Gerson, A. Gierymski, J. Kasprowicz, J. Kossak, F. Kostrzewski, I. Krasicki, J. I. Kraszewski, S. Masłowski, J. Mehoffer, J. P. Norblin, W. Podkowiński, W. Skoczyłas, L. Staff, J. Styka, L. Wyczółkowski, S. Wyspiański, E. Zegadłowicz.

Konkurs I — Artyści książki.

ZESTAW 1

1. Malarz, ilustrator (1824—1899). W latach 1862—68 rozwijał w Warszawie ożywioną działalność ilustratorską, był m. in. kierownikiem artystycznym „Tygodnika Ilustrowanego". Od r. 1869 przebywa na stałe w Krakowie. Był piewcą polskiego obyczaju, tradycji, życia szlachty wiejskiej. Swietnie malował sceny, w których występowały konie. Malował przede wszystkim akwarelą, pozostawił wiele rysunków, m. in. ilustracji książek T. T. Jeża, Kraszewskiego, Sienkiewicza, Pola, Słowackiego, Mickiewicza. Grafikę książkową uprawiał także jego syn — Wojciech.

2. Grafik, malarz, pedagog, twórca i inicjator współczesnego drzeworytu w Polsce (1883—1934). Źródłem inspiracji twórczej była dlań podhalańska sztuka ludowa a także drzeworyt średniowieczny. Uczył rzeźby w Szkole Przemysłu Drzewnego w Zakopanem, od r. 1922 był profesorem warszawskiej ASP. Ilustrował m. in. książki: „Klasztor i kobieta" Wasylewskiego, „Puszcza jodłowa" Żeromskiego, tomiki Kasprowicza.

3. Malarz, rysownik, ilustrator (1826—1911). Życiem i działalnością związany z Warszawą. Uprawiał malarstwo o tematyce rodzajowej i pejzażowej oraz ilustratorstwo. Zajmował się głównie satyrą obyczajową. Piętnował zepsucie i snobizm arystokracji i plutokracji, gloryfikował uczciwą pracę chłopów, drobnomieszczaństwa i proletariatu. Ilustrował m. in. książki Syrokomli, „Wioskę" J. I. Kraszewskiego, Wilkońskiego.

4. Malarz, rysownik i grafik pochodzenia francuskiego (ur. w 1745 r. we Francji, zm. w r. 1830 w Paryżu). W r. 1774 sprowadzony przez A. i I. Czartoryskich do Polski, gdzie przebywał przez lat trzydzieści. Jako malarz Czartoryskich tworzy sceny rodzajowe z życia dworskiego w nastroju sielankowym, portrety. Ilustrował „Myszeidę" Ignacego Krasickiego.

ZESTAW 2

5. Malarz i rysownik, ilustrator. Pracował głównie dla — „Wędrowca", także dla „Kłosów" i „Tygodnika Ilustrowanego". Głównym tematem jego twórczości malarskiej była Warszawa,

„połączenie naniesionych ludzką pracą budowli z falistym brzegiem wiślanym, wieczysty spokój ziemi, powolny ruch wody i przesuwanie się obłoków po niebie, odbicie światła na wodzie w szczególnym blasku zachodzącego słońca". Oto kilka jego obrazów: „Piaskarze", „Przystań na Solcu", „Powiśle", „W altanie".

6. Malarz, ilustrator (1858—1925), ilustrował m. in. francuskie przekłady utworów Sienkiewicza. Popularność zdobył jako współtwórca panoramy „Racławice". Od r. 1900 osiadł w Paryżu.

7. Malarz, ilustrator, pedagog, krytyk i organizator życia artystycznego Warszawy. Programowo tworzył wielkie kompozycje na tematy z historii Polski (rywalizując z Matejką), m. in. „Kiejstut i Witold więźniami Jagiełły", „Kopernik". Znane są także jego pejzaże, m. in. cykl nastrojowych pejzaży tatrzańskich. Obok malarstwa uprawiał rysunek i litografię, należąc do grona najwybitniejszych ilustratorów II poł. XIX wieku. Ilustrował m. in. „Pana Tadeusza", „Lud" O. Kolberga, „Marię" Malczewskiego. Uczniami jego byli m. in. J. Chełmoński, L. Wyczółkowski i J. Pankiewicz.

8. Malarz i ilustrator (1866—1895), uczeń W. Gersona i A. Kamińskiego. Od r. 1884 współpracował jako ilustrator z „Tygodnikiem Ilustrowanym", później z „Wędrowcem" i „Biesiadą Literacką" oraz z wydawnictwami książowymi. Maluje liczne impresjonistyczne pejzaże i kompozycje figuralne (m. in. „Łubin w słońcu", „Dzieci w ogrodzie", „Nowy Świat w letni dzień słoneczny"). Pod koniec życia zwrócił się ku symbolizmowi (m. in. obrazy „Taniec szkieletów", „Szał uniesień").

ZESTAW 3

9. Poeta, dramaturg, reformator teatru, malarz, grafik, ilustrator, artysta książki. Związany z Krakowem, w którym się urodził (1869) i umarł (1907). Odnowiciel i reformator piękna w książce, był na gruncie polskim kontynuatorem ogólnoeuropejskiego ruchu artystycznego zmierzającego do stworzenia nowego stylu w książce, jako w dziele sztuki. Zreformował układ książki, zdobnictwo i ilustratorstwo. Był kierownikiem artystycznym dwutygodnika „Życie". Pięknie komponował karty tytułowe książek, również własnych dramatów. Pochowany w grobach zasłużonych na Skałce.

10. Artysta malarz, grafik, profesor Szkoły Sztuk Pięknych w Krakowie i ASP w Warszawie (1852—1936). Uczeń W. Gersona, uprawiał malarstwo sztalugowe, należał do najwybitniejszych malarzy polskich przełomu XIX i XX w. Malował realistyczne portrety, później, na Ukrainie, sceny plenerowe — kopanie buraków, orki, rybaków, pejzaże tatrzańskie i in. Od roku 1902 zaczął interesować się grafiką; od r. 1904 powstały kolejno liczne teki graficzne zawierające litografie, algrafie i kamienioryty.

11. Malarz, witrażysta, grafik. Ur. w Ropczycach w 1869 r., zmarł w 1946 w Krakowie. Był jednym z czołowych przedstawicieli Młodej Polski. W twórczości jego najważniejsze miejsce zajmują witraże i polichromie ścienne, m. in. pracował z Matejką nad polichromią kościoła Mariackiego, wykonał polichromię skarbca wawelskiego, witraże w katedrze we Fryburgu, na Wawelu. Poza tym uprawiał grafikę artystyczną, akwafortę i akwatintę, grafikę książkową. Współpracował z „Chimerą", opracowywał katalogi, ilustrował książki.

12. Warszawski malarz scen rodzajowych i pejzażysta, ur. we Włodawie w 1853 r. Jego obrazy i rysunki, transponowane na technikę drzeworytu reprodukcyjnego, ukazywały się w wielu czasopismach warszawskich. Ilustrował „Pana Tadeusza". We wczesnych obrazach ulegał wpływowi J. Chełmońskiego (np. obraz „Na pastwisku"), później stworzył własny styl, w akwarelach malowanych w plenerze, pełnych prostoty, światła, świeżości („Monary", „Maki", „Łubin", „Ule").

Konkurs II: Pisarze — wydawcy, bibliotekarze, bibliofile

13. Poeta, komediopisarz, dziennikarz, publicysta i edytor (1720—1784). Był prefektem drukarni jezuitów w Warszawie, a później — po kasacie zakonu w 1773 r. — dyrektorem Drukarni Nadwornej JKMci. Wydawał dzieła naukowe, podręczniki, prace pisarzy polskich i obcych. Współzałożyciel i współredaktor „Monitora". Autor wielu komedii, m. in. „Małżeństwo z kalendarza", „Pan dobry", znanej pieśni biesiadnej „Kurdesz nad kurdeszami".

14. Poeta, tłumacz i historyk literatury, bibliofil, honorowy prezes Towarzystwa Miłośników Książki we Lwowie (1860—1926). Przetłumaczył m. in. traktat bibliofilski R. de Bury'ego „O miłość do ksiąg, t.j. Philobiblon". W swej zakopiańskiej siedzibie „Harendzie" zebrał piękny księgozbiór (spłonął w 1939 r. w Poznaniu).

15. Poeta i bibliofil (1735—1801). Gromadził książki oraz grafikę i dzieła sztuki. W roku 1795, po wyniesieniu go do godności arcybiskupa gnieźnieńskiego, umieścił swoje zbiory w nowej rezydencji w Skierniewicach. Pod koniec życia znaczną liczbę książek przekazał kolegiacie w Łowiczu w intencji utworzenia zalążka publicznej biblioteki.

16. Jeden z najwybitniejszych pisarzy polskich XIX w., autor licznych powieści historycznych i obyczajowych (1812—1887). Był właścicielem drukarni, zbieraczem książek, amatorem-ilustratorem. Także pisał o drukarstwie, księgarstwie i czytelnictwie. W Dreznie prowadził własną drukarnię. Skompletował księgozbiór liczący ok. 10 000 pozycji. Popularyzował książkę polską w kraju i zagranicą, udzielał pomocy w organizowaniu księgarń, m. in. księgarni W. Mickiewicza w Paryżu.

17. Poeta (ur. 1878 we Lwowie, zm. 1957 w Skarżysku-Kamiennej), jeden z najwybitniejszych liryków polskich naszego wieku — był także redaktorem (w Księgarni Polskiej B. Połanieckiego) wydawnictwa seryjnego „Sympozjon", ukazującego się do dzisiaj (Sp. Wyd. „Czytelnik").

18. Pisarz, poeta, dramaturg, kierownik księgarni w Poznaniu, bibliofil (1888—1941). Współpracował z drukarzami nad formą typograficzną swych dzieł, m. in. z J. Kuglinem przy wydawaniu „Dziesięciu ballad o powsinogach beskidzkich" wydrukowanych pierwszą oryginalną czcionką — antykwą Jeżyńskiego. Autor wielu wierszy, ballad, powieści i dramatów, m. in. „Domek z kart".

ODPOWIEDZI

Eliminacje — Zadanie 2

1—4. Państwowy Instytut Wydawniczy 5. Państwowe Wydawnictwo Naukowe 6. Seria miedzywydawnicza 7. PWN 8—9. S. W. „Książka i Wiedza" 10. Wyd. „Śląsk" 11—12. PIW 13. PWN 14. PIW 15—16. Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej 17. P.W. „Iskry" 18. S. W. „Czytelnik" 19—20 PIW 21. MON 22. Wydawnictwo Morskie 23. PIW 24. Wydawnictwo Poznańskie 25. Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia" 26. Instytut Wydawniczy „Pax" 27. S. W. „Czytelnik" 28. PIW 29. Wyd. MON 30. PIW

I turniej pytań

1. **Antykwa** — w znaczeniu potocznym każde pismo drukarskie proste (w odróżnieniu od pochyłego: kursywa, italika).
2. **Dagerotypia** — metoda wykonywania zdjęć fotograficznych, na posrebrzanej płycie miedzianej, w wyniku której otrzymuje się zdjęcia odwrócone, tzw. dagerotypy.
3. **Dodruk** — używany potocznie przez wydawców termin na zwiększenie nakładu książki poprzez dodatkowy druk z matryc lub zachowanego składu w ramach jednego wydania; również dodatkowy druk poszczególnych arkuszy, jeśli z powodu ich wad lub zniszczenia w czasie oprawy drukarnia nie mogłaby dostarczyć wydawcy pełnego nakładu.
4. **Imprimatur** — łac.: wolno drukować; pozwolenie autora lub redakcji (po korekcie) na rozpoczęcie druku dzieła. Także formuła (wraz z datą i podpisem) zezwolenia władz, cenzury kościelnej na druk książki.
5. **Kserografia** — sposób elektrostatycznego powielania druków metodą na sucho. Reprodukowany oryginał rzutuje się przez projekcję w kamerze fotograficznej na płytę aluminiową pokrytą półprzewodnikiem.
6. **Linotyp** — maszyna do składania i odlewania wierszy.
7. **Monotyp** — zespół dwóch maszyn, tastra i odlewarki — pojedynczych czcionek.
8. **Offset** — najbardziej obecnie rozpowszechniona odmiana druku płaskiego. W przeciwieństwie do litografii — jest to druk pośredni, tzn. farba z płyty przeniesiona jest najpierw na powłokę gumową, a dopiero z niej na papier.
9. **Szpalta** — dowolna liczba wierszy złożonych przez składacza i przeznaczonych do wykonania odbitki próbnej, np. w celu przeprowadzenia korekty szpaltowej przed łamaniem.
10. **Tynktura** — mieszanka terpentyny, czarnej farby litograficznej, wosku, talku, asfaltu i oleju.
11. **Archetyp** — tekst oczyszczony metodą filologiczną z wszelkich zmian wprowadzonych przez kopistów, najbardziej zbliżony do oryginału i służący za wzór dla nowych wydań.
12. **Inedita** — różnego rodzaju teksty nie ogłoszone drukiem; dzieła nie wydane za życia autora; dzieła opublikowane po raz pierwszy po śmierci autora.
13. **Klocek wydawniczy** — zbiór druków, z których każdy stanowi jednostkę wydawniczą, współwydanych, zszytych razem i zaopatrzonych przez wydawcę wspólną kartą tytułową i spisem rzeczy.
14. **Łam** — w drukarstwie: wiersze tekstu złożone na określoną szerokość z których formuje się kolumny (jedno, dwu i wielołamowe, np. w gazetach).
15. **Makieta** — dokładny plan formowania kolumn książki, czasopisma lub innego druku. Makieta graficzna — jest podstawą łamania gazet i niektórych czasopism. Makieta książki — nazwa próbnej oprawy, do której wydawcy często wystarcza próbna okładka, a wnętrze składa się z niezadrukowanych arkuszy.
16. **Opcja** — zezwolenie udzielane wydawnictwu przez Ministerstwo Kultury i Sztuki na publikację polskiego przekładu dzieła piśmiennictwa obcego. W praktyce międzynarodowej: prawo pierwszeństwa udzielane przez posiadacza praw autorskich na ustalony okres dla podjęcia decyzji wydania danego dzieła w innym kraju lub w innym języku.
17. **Pierwodruk** — pierwsze wydanie dzieła. Dla wydawcy — ważny w wypadku zaginięcia rękopisu.
18. **Prohibita** — druki zastrzeżone do wyjątkowego udostępniania ze względu na ich treść obyczajową lub polityczną.
19. **Prolegomena** — rozprawa zawierająca rozważania wstępne przygotowujące czytelnika do szczegółowego zaznajomienia się z danym zagadnieniem. Także: zawarość przedmowy wprowadzającej w treść dzieła.
20. **Żywa pagina** — powtarzający się na każdej stronie, powyżej pierwszego wiersza kolumny, skrócony tytuł dzieła, jego części, rozdziału lub treść stronicy, w encyklopediach i słownikach pierwsze i ostatnie hasło, występujące na danej stronie. Często nazwisko autora.

II turniej pytań

1. **Bibliobus** — samochód ciężarowy przystosowany do obsługi czytelników zamieszkałych w miejscowościach oddalonych od stałych bibliotek, służy jako ruchoma wypożyczalnia (biblioteka).
2. **Bibliofil** — miłośnik, znawca i zbieracz książek.

3. **Biliograf** — autor bibliograficznych opisów, omówień, monografii i badacz problemów bibliograficznych książki, teorii i metodyki bibliografii.
4. **Bibliologia** — nauka o książce, księgoznawstwo.
5. **Bibliolit** — książka skamieniała, pozostałość lub ślad rękopisu zasypanego przez lawę wulkaniczną i zamienionego w skamieniałość.
6. **Bibliomania** — chorobliwa, wynaturzona miłość do książek.
7. **Bibliopola** — księgarz w starożytności, w świecie grecko-rzymskim.
8. **Bibliopoleja** — nazwa księgarni w świecie grecko-rzymskim.
9. **Biblioterapia** — stosowanie lektury książek i innych materiałów drukowanych — jako środka terapeutycznego w leczeniu chorych.
10. **Biobibliografia** — bibliografia osobowa, uwzględniająca informacje biograficzne dotyczące danego autora (autorów) w formie kalendarium życia i działalności lub rysu biograficznego i omówienia twórczości.
11. **Akcydensy** — określenie wszelkich druków (poza książkami, czasopismami i broszurami), które mają charakter okolicznościowy, utylitarny. Rozróżniamy wśród nich: manipulacyjne (np. formularze, świadectwa, zawiadomienia) oraz przemysłowe (np. cenniki, katalogi, prospekty, opakowania, obwoluty).
12. **Almanach**, z arabskiego: kalendarz — 1. Rocznik zawierający poza kalendarzem różne porady praktyczne, zbiory wiadomości, przepowiednie itp. 2. Periodyk zawierający próby prac naukowych, literackich różnych pisarzy, o zróżnicowanej tematyce.
13. **Cymelia** — obiekty lub zbiory o szczególnej wartości, wydzielone z ogólnych zasobów instytucji (np. księgozbioru biblioteki), specjalnie chronione i wystawione jako eksponaty muzealne (okazy pisma, druku itd.).
14. **Inkunabuł** — druki wydane przed rokiem 1500, pierwociny grafiki i kartografii.
15. **Latopis** — kronika ruska. Pisane one były na ogół na polecenie władz kościelnych a od w. XV również na zamówienie osób panujących.
16. **Matrykuła** — dawna nazwa indeksu studenckiego lub księgi wpisowej osób tworzących jakieś zgromadzenie (np. księga wpisowa studentów akademii).
17. **Miscellanea** — zbiór, wspólnie oprawionych, materiałów rękopiśmiennych różnej treści, często pomieszanych z drukowanymi.
18. **Quodlibet**, z łac.: cokolwiek, — dawna nazwa zbioru urywków, fragmentów dzieł, wspomnień, utworów itp. Inaczej: Silva rerum.
19. **Silva rerum**, z łac.: las rzeczy — książka rękopiśmienna zawierająca zbiór różnych materiałów.
20. **Vademecum**, z łac.: idź ze mną — wydawnictwo o charakterze informatora, najczęściej zawierające wiadomości niezbędne do wykonywania jakiegoś zawodu lub pracy.

III turniej pytań

1. Biblioteczka Aforystów. 2. Biblioteka „Jednorożca". 3. Biblioteka Myśli Współczesnej. 4. Biblioteka Pamiętników Polskich i Obcych. 5. Biblioteka Syrenki. 6. Biblioteka Pisarzy Czeskich i słowackich. 7. Seria „Ceramowska". 6. Seria z Zegarem. 9. Bitwy, Kampanie. Dowódcy, 10. Seria „Życie codzienne...". 11. Biblioteka Klasyków Filozofii. 12. Biblioteka Literatury XXX-lecia. 13. Biblioteka Pamięci Pokoleń. 14. Biblioteka Wiedzy Wojskowej. 15. Biblioteka Problemów. 16. Seria „Ludzie Żywi". 17. Biblioteka „Sympozjon". 18. Seria „Złoty liść". 19. Biblioteka Klasyki Polskiej i Obcej. 20. Seria Dzieł Pisarzy Skandynawskich.

Konkursy finałowe

I. Artyści książki

1. Juliusz Kossak 2. Władysław Skoczylas 3. Franciszek Kostrzewski 4. Jean Pierr Norblin de la Gourdaine 5. Aleksander Gierymski 6. Jan Styka 7. Wojciech Gerson 8. Władysław Podkowiński 9. Stanisław Wyspiański 10. Leon Wyczółkowski 11. Józef Mehoffer 12. Stanisław Masłowski

II. Pisarze jako wydawcy, bibliotekarze, bibliofile

13. Franciszek Bohomolec 14. Jan Kasprowicz 15. Ignacy Krasicki 16. Józef Ignacy Kraszewski 17. Leopold Staff 18. Emil Zegadłowicz

Tematyczne zestawienia książek

A. B.

Książki o Warszawie

Wybór wydawnictw z lat 1971—1974

Ostatnie zbiorcze omówienie książek poświęconych Warszawie, zamieszczone w numerze 11/12 „Poradnika Bibliotekarza" z 1971 r., obejmowało publikacje z okresu 1969 — pierwsze półrocze 1971 r. W niniejszym przeglądzie znalazły się ważniejsze pozycje wydane od drugiej połowy 1971 r. do końca 1974 roku. W okresie tym ukazała się m.in. dwukrotnie potrzebna jednotomowa „Historia Warszawy" pióra Mariana M. Drozdowskiego i Andrzeja Zahorskiego, wydano parę interesujących antologii, wzbogaciła się o nowe wartościowe pozycje PIW-owska „Biblioteka Syrenki", pojawiło się wreszcie czterotomowe wydawnictwo „Ludność cywilna w Powstaniu Warszawskim", wszechstronnie oświetlające problem najmniej do tej pory udokumentowany w literaturze dotyczącej wydarzeń sierpnia—września 1944 r. Mniej bogato niż w latach wcześniejszych reprezentowane są natomiast wspomnienia i pamiętniki o charakterze osobistym, nie kronikarskim. Wyraźnie zaznaczająca się dominacja literatury naukowej i popularnonaukowej jest zjawiskiem naturalnym, odzwierciedlającym wyspecjalizowanie się różnych gałęzi nauki o Warszawie, które zsumuje w przyszłości wielotomowa synteza dziejów Warszawy. Na koniec pozostaje stwierdzenie mniej optymistyczne: trudność zdobycia aktualnej informacji o nowościach varsavianistycznych. Książki te, oprócz wyspecjalizowanych redakcji w Państwowym Instytucie Wydawniczym oraz — w ostatnich latach — w Państwowym Wydawnictwie Naukowym wydają sporadycznie wszystkie wydawnictwa w kraju, a rejestracja bibliograficzna i informacja księgarska pozostaje daleko w tyle za bieżącym ruchem wydawniczym: ostatnie zestawienie varsavianów opu-.blikowane w „Roczniku Warszawskim" dotyczy... 1970 r., ostatni tom „Rocznika Literackiego", rejestrującego całość produkcji literackiej (podobnie jak „Literatura piękna") nosi datę 1972 r. Najaktualniejszą, choć też o dobrych parę miesięcy opóźnioną bibliografię varsavianów zamieszcza PWN-owski kwartalnik „Kronika Warszawy".

Historia

Do 1939 r.

DROZDOWSKI MARIAN MAREK, ZAHORSKI ANDRZEJ. **Historia Warszawy.** Red. nauk. i posłowie Stanisław Herbst. Wwa 1972 PWN, s. 514, tabl. 64. Toż. Wyd. 2. Wwa 1974 PWN, s. , tabl.

Pierwszy po wojnie popularnonaukowy zarys dziejów Warszawy był książką pierwszej potrzeby dla szerokiego ogółu czytelników. Pamiętając o zasadniczej trudności, jaką stanowiło zamknięcie w jednym tomie siedmiowiekowej z górą historii miasta powiązane z daleko idącą selekcją faktów, trzeba stwierdzić bezsporną wartość i użyteczność publikacji. „Historia Warszawy" składa się z dwóch

części: autorem dziejów wczesnych (do 1864 r.) jest A. Zahorski, część dalszą doprowadzoną do czasów dzisiejszych i uwzględniającą kierunki rozwoju miasta do 1975 r. przygotował M. Drozdowski. Obaj autorzy, wykorzystując wyniki własnych badań oraz dorobek całej varsavianistyki, nie ograniczyli się do wydarzeń politycznych, lecz sięgnęli szeroko i do problematyki społecznej, gospodarczej, demograficznej, kulturalnej. Stronę tekstową dopełniają barwne plany i mapy, kolorowe wykresy, 172 rotograwiurowe ilustracje. W konkluzji wypada powtórzyć za prof. Stanisławem Herbstem, autorem posłowia, iż „Historia Warszawy" po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat zarysowuje popularny, ale i naukowy obraz poprzednich okresów. „Obraz ten — pisze Profesor — powinien stać się podręcznikiem każdego warszawiaka, powinien posłużyć kształtowaniu nowej Warszawy w oparciu o jej trudną, ale często piękną przeszłość".

DROZDOWSKI MARIAN MAREK. **Warszawiacy i ich miasto w latach II Rzeczypospolitej.** Wwa 1973, s. 460, tabl. 18, il. Biblioteka Wiedzy Historycznej.

Naczelną ideą książki jest ukazanie procesu kształtowania się Warszawy jako nowoczesnej metropolii i jej rola w okresie międzywojennym. Idei tej podporządkowana jest analiza głównych dziedzin życia miasta — jego rozwój przestrzenny, urbanistyka, architektura, administracja, stosunki polityczne, oświata, kultura i in. Ostatni rozdział traktuje o stołecznych funkcjach Warszawy, co nabiera wyrazistości na tle spraw omówionych uprzednio. Książka, napisana bardzo interesująco, w niektórych partiach wychodząc od Warszawy naświetla sprawy o wadze ogólnokrajowej. Liczne przypisy, obszerna bibliografia wykorzystanych prac.

KIEPURSKA HALINA. **Warszawa w rewolucji 1905—1907.** Wwa 1974 WP, s. 444 tabl. 16 (Biblioteka Wiedzy Historycznej. Historia Polski).

Opis wydarzeń rewolucyjnych poprzedza autorka charakterystyką warunków politycznych, socjalnych, ekonomicznych oraz oświatowo-kulturalnych panujących w Warszawie przed 1905 r., a zamyka go podsumowaniem inicjatyw, które przetrwały okres reakcji porewolucyjnej. Ważnym akcentem jest uwypuklenie rozwoju świadomości narodowej pobudzonej przez rewolucję, co w efekcie otworzyło przed narodem nowe perspektywy. Książka o wysokich wartościach poznawczych napisana jest w sposób jasny i ciekawy, dzięki czemu powinna trafić również do czytelników nieprofesjonalistów.

OSTROWSKI TEODOR. **Poufne wieści z oświeconej Warszawy.** Gazetki pisane z roku 1782. Oprac. i wstęp: Roman Kaleta. Wrocław 1972 „Ossolineum", s. 307, tabl. 18, il., portr.

W XVIII wieku — czasach surowej cenzury — „gazetki pisane" były zjawiskiem charakterystycznym dla całej Europy, a i u nas nader rozpowszechnionym. Za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego działało w Warszawie wielu żurnalistów-amatorów, specjalizujących się w zbieraniu i redagowaniu sekretnie uzyskanych wiadomości z życia politycznego i społecznego, które w formie biuletynów przekazywali stałym „abonentom" — głównie wpływowym magnatom na prowincji. Gazetki, których sporo przechowało się w bibliotekach i archiwach, są arcycennym źródłem wiadomości o epoce. Roman Kaleta, wnikliwy badacz literatury polskiej okresu Oświecenia, opublikował relacje pisane przez pijara księdza Teodora Ostrowskiego, historyka i prawnika. Pochodzące z 1782 r., który nie zapisał się w historii jakimiś znamiennymi wydarzeniami politycznymi, są frapującym dokumentem spraw, układów, rozgrywek kształtujących powszednie życie Warszawy. Tekst T. Ostrowskiego dopełnia wstęp i erudycyjne przypisy R. Kalety oraz ciekawie dobrane ilustracje.

ROSTOCKI WŁADYSŁAW. **Korpus w gęsie pióra uzbrojony.** Urzędnicy warszawscy, ich życie i praca w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim do roku 1831. Indeks: A. Lisowska-Sokół. Wwa 1972 PIW, s. 166, tabl. 13. Biblioteka Wiedzy o Warszawie Tow. Miłośników Historii Warszawy.

Książka o charakterze popularnonaukowym. „Jej celem — czytamy we wstępie — jest przede wszystkim ukazanie postawy politycznej urzędników warszawskich w doniosłych dla społeczeństwa polskiego czasach napoleońskich, a potem w okresie Królestwa Kongresowego i powstania listopadowego". Autor poszukuje odpowiedzi na pytanie: jaką rolę odegrali ówcześni urzędnicy w życiu narodu i jaką ocenę zyskali w oczach przedstawicieli różnych warstw społecznych. Praca W. Ros-

tockiego stanowi śmiałą próbę rozszyfrowania skomplikowanych mechanizmów poruszających całą machiną państwową. Relacje autora oparte są na materiałach źródłowych.

WARSZAWA W PAMIĘTNIKACH PIERWSZEJ WOJNY ŚWIATOWEJ. Oprac. Krzysztof Dunin-Wąsowicz. Wwa 1971 PIW, s. 593, tabl. 27. „Biblioteka Syrenki".

Składające się na treść książki wspomnienia i relacje o charakterze pamiętnikarskim, dotyczące lat 1914—18, spisane zostały przez 20 autorów reprezentujących różne profesje i orientacje polityczne — od ziemian po robotników, od działaczy POW po członków SDKPiL. W ten sposób zaprezentowane zostały różne oceny i punkty widzenia spraw istotnych dla poszczególnych grup społecznych. Poza sferą zagadnień politycznych, książka obfituje w informacje o układach społecznych, warunkach życia ludności, funkcjonowaniu administracji, krajobrazie miasta. Nie jest to oczywiście obraz na tyle reprezentatywny, aby traktować go jako syntezę. Rolą jego jest przybliżenie typowych układów sprzed pół wieku, co dla młodszej generacji oznacza już czas przeszły historyczny.

Historia gospodarcza

FILIPEK FELIKS. **Kolej Warszawsko-Terespolska.** Wwa 1972 PWN, s. 222.

Zarys historii budowy oraz eksploatacji Kolei Warszawsko-Terespolskiej do 1918 r., tj. do momentu wykupienia jej przez rząd carski. Monografia oparta na źródłach archiwalnych.

KOSIM JAN. Losy pewnej fortuny. Z dziejów burżuazji warszawskiej w latach 1807—1830. Inst. Historii PAN. Wrocław „Ossolineum" 1972, s. 300.

Obszerne studium poświęcone losom wpływowej firmy handlowej Neumarków (pocz. XIX w.), ukazanym na szerokim tle dziejów ówczesnej burżuazji warszawskiej. Na podstawie materiałów źródłowych przedstawione zostały mechanizmy działające w systemie wielostronnych powiązań bogatych firm kupieckich z władzami rządowymi i wpływy wywierane na gospodarkę. Książka przejrzysta w układzie, opatrzona licznymi przypisami.

WIELKOMIEJSKI ROZWÓJ WARSZAWY DO 1918 r. Red. Irena Pietrzak-Pawłowska. Wwa 1973 KiW, s. 314, tabl. 20. — Uniwersytet Warszawski. Instytut Historii.

Analiza głównych zjawisk ekonomicznych i społecznych XIX w., dzięki którym Warszawa — mimo utraty formalnych funkcji stołecznych — zachowała priorytet wśród polskich miast, a nawet awansowała w skali europejskiej. Tezę tę dokumentują autorzy w oparciu o źródła archiwalne i materiały statystyczne. Dla czytelników wyrobionych, pracujących nad pogłębieniem problemu.

Wspomnienia — felietony

HERTZ PAWEŁ. **Wieczory warszawskie.** Wwa 1974 Czytelnik, s. 265.

Na piękną w literackiej formie i bogatą treściowo książkę składają się teksty ogłoszone w tomiku „Notatki z obu brzegów Wisły" (Czytelnik 1955, wyd. 2 — 1957) oraz wybór felietonów varsavianistycznych drukowanych w prasie na przestrzeni lat 1950—70. Dla scharakteryzowania książki, którą z satysfakcją przeczyta każdy, przytaczamy urywek z przedsłowia — wciąż aktualny — jakim autor opatrzył swego czasu „Notatnik z obu brzegów Wisły". Pisze on: „Szkice zawarte w niniejszej książce są fragmentami z notatnika warszawskiego przechodnia. Są przede wszystkim próbą literackiego zapisu myśli, wspomnień, skojarzeń. Dlatego też widzę jak gdyby dwie warstwy tych notatek. Pierwsza, zwierzenia, to fakty. Druga, pod nią się znajdująca, wszystko to, co piszący o nich myśli i z nimi łączy. O istocie tej książki stanowi więc druga, głębsza warstwa. Sztuka pisania jest przede wszystkim umiejętnością dokonywania wyboru wśród zawiłych kształtów świata, wśród labiryntu ludzkich spraw. Ale sztuka pisania jest także zaproszeniem do namysłu nad światem, które pisarz kieruje do czytelnika za każdym razem, gdy oddaje skreślone w samotności zdania pod ocenę swoich bliźnich".

GÓRSKI JAN. **Pamięć warszawskiej odbudowy 1945—1949.** Antologia. Wybór i przedmowa ... Wwa 1972 PIW, s. 355, tabl. „Biblioteka Syrenki".

Wybór szkiców, felietonów, reportaży z okresu 1945—1949, o kapitalnych walorach autentycznego dokumentu ówczesnych ludzkich postaw, ścierania się poglądów, zgodnego rozstrzygania sytuacji często nader kontrowersyjnych, w imię idei odbudowy Warszawy, integrującej społeczeństwo. Treścią artykułów i polemik są kwestie tak dla przyszłości miasta zasadnicze, jak model Warszawy przyszłości, celowość kontynuowania tradycji urbanistycznych i architektonicznych, obciążenie budżetu państwa kosztami odbudowy i in. Piszą m.in. K. Brandys, M. Dąbrowska, P. Hertz, J. Iwaszkiewicz, M. Koczorowski, St. Lorentz, St. Ossowski, J. Zachwatowicz i wielu jeszcze ludzi bezpośrednio przy tworzeniu planów odbudowy czynnych i najżywiej nimi przejętych.

JAKA JESTEŚ WARSZAWO? Oprac. i materiały ankiety zorganizowanej w grudniu 1968 r. przez „Życie Warszawy", Inst. Historii PAN, Inst. Socjologii UW, Tow. Przyjaciół Warszawy. Przewodn. kom. red. S. Nowakowski. Wwa 1972 PIW, s. 587. „Biblioteka Syrenki".

Około 1400 odpowiedzi nadesłanych na ankietę pomieszczono w książce. Autorami są w przeważającej części przedstawiciele inteligencji twórczej — literaci, publicyści, naukowcy, co wpłynęło na pewną jednostronność ukazanego obrazu miasta. Autor wstępu S. Nowakowski stwierdza więc słusznie, iż ankieta nie jest reprezentatywna dla obrazu całościowego, ale stanowi wartościowy szkic do portretu, który uda się z czasem zarysować pełniej. Charakterystyczny dla wszystkich niemal wypowiedzi jest ich ton emocjonalny, potwierdzający tezę, iż Warszawa jest — cytując za S. Nowakowskim — „miastem niepowtarzalnym w warunkach nie tylko polskich, ale i w warunkach światowych".

JANKOWSKI EDMUND. **Wspomnienia ogrodnika.** Wwa 1972 PIW, s. 479. Oprac. A. Brachfogiel i A. Szwajcerowa. „Biblioteka Syrenki".

Wspomnienia prof. E. Jankowskiego (1849—1938), zasłużonego przyrodnika i pedagoga, są bogatym źródłem wiadomości o dziejach ogrodnictwa tworzonego i rozwijanego w Warszawie w XIX w. Autor przedstawia proces kształtowania się zawodu, prezentuje sylwetki zasłużonych działaczy i miłośników przyrody, zahacza też o sprawy innych rzemiosł związanych z rolnictwem. Lektura nasycona faktografią, ale i nie pozbawiona kart napisanych z dużą wrażliwością i wyczuciem piękna.

JARZĘBSKI ADAM. **Gościniec albo krótkie opisanie Warszawy.** Oprac. i wstęp: Wł. Tomkiewicz. Wwa 1974 PWN, s. 270, il.

Pierwszy przewodnik po Warszawie, a przede wszystkim po jej obiektach architektonicznych, napisany przez A. Jarzębskiego — „muzyka J.K.M. i budowniczego ujazdowskiego", ukazał się drukiem w 1643 r. Jego autor to postać wielce ciekawa: artysta-muzyk na dworze Zygmunta III Wazy, kompozytor o znacznym dorobku, za Władysława IV intendent przy budowie zamku ujazdowskiego, słowem człowiek wielce wszechstronny, który do historii wszedł wszakże jako autor „Gościńca". Książka stanowiła wówczas na polskim gruncie zupełną nowość. Napisana została w formie rymowanej, z elementem fikcji literackiej, ułatwiającym autorowi prezentację szczególnie go interesujących obiektów architektonicznych. Drugie wydanie „Gościńca", pod auspicjami Warszawskiego Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, przypadło na rok 1909, edycja obecna jest trzecią z kolei i stanowi w literaturze varsavianistycznej ważny ewenement. Koniecznym dla współczesnego odbiorcy dopełnieniem utworu Jarzębskiego są obszerne przypisy oraz wstęp pióra prof. Władysława Tomkiewicza, w którym znakomity znawca Warszawy zwraca m.in. uwagę na rzetelność zawartych w książce opisów tak dużą, iż „Zestawienie ówczesnej ikonografii Warszawy z fragmentami »Gościńca« wykazuje w olbrzymiej większości wypadków ich całkowitą zgodność".

PROROK LESZEK. **Kepi wojska francuskiego.** Wwa 1973 PIW, s. 195. „Biblioteka Syrenki".

Literacki tryptyk z życia stolicy — przedwojennej, wojennej i współczesnej — pióra popularnego pisarza, warszawiaka, który przeżył tu młodość i wiek dojrzały. Część pierwszą wypełniają wspomnienia z gimnazjum, potem liceum Wojciecha Górskiego, dalej następuje „Notatnik powstańczy" pisany w miesiącach walki i za-

mieszczony w książce w ówczesnej swojej formie. Końcowa część poświęcona jest współczesności. W tej doskonale napisanej książce odnajdzie czytelnik i nutę sentymentu, patos, przywiązanie do tradycji i obiektywizm ocen, humor, dowcip.

Szkoła na Wiejskiej. Praca zbiorowa. Kraków 1974 Wyd. „Znak", s. 275.

Szkoła Jadwigi Kowalczykówny i Jadwigi Jawurkówny, mieszcząca się przy ul. Wiejskiej 5 w Warszawie, istniała od września 1903 r. do czerwca 1944 r. W ciągu ponad 40 lat siedem roczników uczennic uzyskało tu świadectwo dojrzałości, pod kierunkiem grona wybitnych pedagogów. Wspomnienia o Szkole na Wiejskiej, spisane przez dawne wychowanki i nauczycieli, nie pretendują do miana pełnej monografii, lecz mimo subiektywnego charakteru dobrze spełniają postawione przez komitet redakcyjny zadanie: oddają specyficzną atmosferę szkoły i jej nurt pedagogiczny, stanowiący „ważki wkład w rozwój polskiej postępowej myśli pedagogicznej pierwszej połowy XX wieku". Dzięki temu są „nie tylko drogim wspomnieniem dla osób ze szkołą związanych, ale i cennym źródłem inspiracji pedagogicznej dla współczesnych nauczycieli i wychowawców".

WÓJCICKI KAZIMIERZ WŁADYSŁAW. **Pamiętniki dziecka Warszawy i inne, wspomnienia warszawskie.** T. 1, 2. Wybrał: J. W. Gomulicki. Oprac.: Z. Lewinówna. Wstęp: M. Grabowska. Wwa 1974 PIW. T. 1—s. 496, T. 2—s. 716. (Biblioteka Pamiętników Polskich i Obcych).

Wydane przez PIW warszawskie wspomnienia K. W. Wójcickiego, zasłużonego kronikarza życia kulturalnego i literackiego Warszawy pierwszej połowy XIX w., współredaktora a następnie redaktora „Biblioteki Warszawskiej", są dla każdego varsavianisty prawdziwą kopalnią wiadomości i ciekawostek o ówczesnej społeczności i jej obyczajach, o życiu umysłowym, ruchu literackim itp. Książka, adresowana do najszerszego kręgu czytelników, wydana została według zasad nowoczesnego aparatu edytorskiego: z obszernym komentarzem objaśniającym i w miarę potrzeby prostującym niektóre stwierdzenia autora zweryfikowane przez aktualną naukę, z indeksami osób, utworów i czasopism. Walorem osobnym jest bogata, starannie dobrana szata ilustracyjna.

Życie literackie i obyczajowe — publicystyka

BEYLIN KAROLINA. **W Warszawie w latach 1900—1914.** Wwa 1972 PIW, s. 482. „Biblioteka Syrenki".

Książka znanej dziennikarki i pisarki, zajmującej się od lat tematyką warszawską, chociaż formalnie dotyczy początku bieżącego stulecia, stanowi kontynuację i zamknięcie cyklu poświęconego Warszawie XIX w. („Jeden rok Warszawy — 1875", „Spotkali się w Warszawie 1831—1860", „Dni powszednie Warszawy w latach 1880—1900", wszystkie wydane w „Bibliotece Syrenki"). Rzecz oparta jest przede wszystkim na źródłach prasowych i literaturze wspomnieniowej, utrzymana w konwencji zbeletryzowanej kroniki. Rekonstruuje życie miasta widziane w wielu aspektach, m.in. od strony architektury, ruchów umysłowych, kulturalnych, układów towarzyskich. Najwięcej miejsca zajmują wspomnienia o środowisku literackim, dziennikarskim i artystycznym.

BIENIECKI ZDZISŁAW. **Przedwczorajszej Warszawy typy malownicze.** Wybór, wstęp i objaśnienia ... Wwa 1972 WAG, s. 309, il., bibliogr.

Publikacja albumowa, opracowana przez znanego historyka architektury i badacza Warszawy, jest udaną próbą ukazania specyfiki dawnej Warszawy poprzez przedstawienie ciekawych typów reprezentujących wszystkie warstwy społeczne i zawody. Książka składa się z trzech części: wstępu, części albumowej oraz części objaśniającej materiał. We wstępie autor przypomina dawne tradycje utrwalania w malarstwie i rysunku typów ludzkich charakterystycznych dla pejzażu miasta, po czym następują reprodukcje rysunków artystów tej klasy co Franciszek Kostrzewski, Andriolli, Henryk Pilatti, Wojciech Gerson, Julian Fałat i in. oraz — jako komentarz do ilustracji — wyjątki z artykułów, felietonów, relacji zamieszczanych w warszawskiej prasie znów przez najprzedniejsze pióra — Prusa, Sienkiewicza, Wiktora Gomulickiego, Or-Ota. W zakończeniu — wykaz źródeł, z których pochodzą materiały ilustracyjne, oraz dokładne zapisy cytowanych tekstów literackich. W całości — ciekawe, różnorodne malowidło zjawisk historycznych, społecznych i obyczajowych cechujących Warszawę drugiej połowy XIX wieku.

BUDREWICZ OLGIERD. **Sagi warszawskie.** Nowa seria sensacyjnych i powszednich, romantycznych i prozaicznych dziejów rodzin warszawskich. Wwa 1972 Czytelnik, s. 247.

Bohaterami tomiku (pierwszy zbiorek „Sag warszawskich" ukazał się w 1968 r.) są rodziny Machlejdów, Lorentzów, Maszyńskich, Łopieńskich, Szlenkierów, Tarasiewiczów, Gołębiowskich, Manteufflów, Kreczmarów, Lethów. Nazwiska te szeroko znajome poprzez swoich przedstawicieli po dziś dzień zapisujących swój wkład w historię stolicy. Dopiero jednak podsumowanie dokonań całego „klanu" uświadamia, ile mogą zdziałać ludzie obdarzeni inicjatywą i zmysłem społecznym. Ciekawa książka o ciekawych ludziach.

LIPSKI JAN JÓZEF. **Warszawscy „Pustelnicy" i „Bywalcy".** Felietoniści i kronikarze. Wybór i oprac. ... Wwa PIW 1972. T. 1: 1818—1899, s. 406; T. 2: 1900—1939, s. 490, tabl. il., portr.

Książka poświęcona felietonowi warszawskiemu od jego początku uczynionego przez „Pustelnika z Krakowskiego Przedmieścia", pod którym to pseudonimem krył się Maurycy Witowski po 1939 r. Każdy felietonista reprezentowany jest w książce jednym tekstem i osobnym biogramem. Wszystkie felietony pochodzą z prasy stołecznej i poświęcone są zagadnieniom warszawskim. Ogromnym walorem książki są biogramy — źródła informacji o wielu felietonistach znanych więcej i mniej, a niejednokrotnie zupełnie już zapomnianych. Same natomiast felietony układają się w ciąg różnorakich problemów nurtujących w różnych okresach społeczeństwo stolicy i znajdujących odbicie w prasie, ponadto zaś pozwalają prześledzić zmiany, jakim na przestrzeni lat uległa konwencja felietonu.

OLCHOWICZ KONRAD. **Ćwierć wieku z „Kurierem Warszawskim" (1914—1939).** Kraków 1974 WL, s. 341.

„Kurier Warszawski", pierwsza typowo stołeczna gazeta, ukazująca się w l. 1821—1939, stał się z biegiem czasu swoistą instytucją użyteczności publicznej. Autor książki, redaktor naczelny pisma od 1924 r., objął tę funkcję po ojcu — również Konradzie i podobnie do ojca „stołeczne miasto nosił w nerwach, w myślach i uczuciach, jako nieodłączny od siebie element istnienia", co zyskało mu żartobliwe miano „Konrada Mazowieckiego", jak podaje we wstępie Adam Grzymała-Siedlecki. Wspomnienia K. Olchowicza z wyjątkową kompetencją wprowadzają w ówczesny klimat pracy redakcyjnej; przypominają postacie wybitnych publicystów, obfitują w ciekawostki o sprawach i ludziach charakterystycznych dla kolorytu stolicy. Warte polecenia wszystkim miłośnikom literatury wspomnieniowej.

SŁOMKOWSKA ALINA. **Dziennikarze warszawscy. Szkice z XIX wieku.** Wwa 1974 PWN, s. 277, il.

Zawarte w książce szkice, opracowane na podstawie drukowanych dokumentów, rękopiśmiennych źródeł archiwalnych, unikalnych druków ulotnych, wspomnień, korespondencji i in., prezentują rozwój warszawskiej prasy od lat dwudziestych XIX w. do powstania styczniowego. Autorka koncentruje uwagę na roli i funkcjach prasy wobec ważnych wydarzeń politycznych, społecznych i kulturalnych, ilustrując swoje tezy przykładami działalności wielu wybitnych publicystów. Książka zaopatrzona jest w liczne odsyłacze do źródeł, pomocne czytelnikom specjalnie zainteresowanym tematem przy dalszym pogłębianiu wiedzy.

TABORSKI ROMAN. **Życie literackie młodopolskiej Warszawy.** Wwa 1974 PIW, s. 194, il. (Biblioteka Wiedzy o Warszawie).

Tematem książki są kierunki literackie, znamienne dla pokolenia Młodej Polski. Przyjmując jako granice czasowe dla omawianego kierunku lata 1884—1914, autor omawia zespoły spraw ściśle z rozwojem życia literackiego związanych: działalność instytucji literackich, naukowych i oświatowych, rozwój bibliotek i ruchu wydawniczego, czasopiśmiennictwo literackie po 1905 r. Książka stanowi pierwszy rekonesans w temat tyleż ciekawy co złożony. Zgodnie z założeniem serii, przeznaczona jest dla szerokiego kręgu czytelników.

WIECZORKIEWICZ BRONISŁAW. **Warszawskie ballady podwórzowe.** Pieśni i piosenki warszawskiej ulicy. Zebrał i oprac. ... Oprac. muzyczne Zygmunt Wiehler. Wwa 1971 PIW, s. 453, tabl., il., nuty. „Biblioteka Syrenki".

W 1966 r. Bronisław Wieczorkiewicz wydał (również w „Bibliotece Syrenki") „Gwarę warszawską dawniej i dziś", poświęcając jeden z rozdziałów balladzie. Po kilku latach rozdział urósł do rozmiarów pokaźnej książki, w której niegdysiejsze ballady śpiewane przez ulicznych „artystów" na podwórkach nie istniejących już kamienic, przypominają wiele spraw należących obecnie do historii — obyczaju, słownictwo, zdarzenia rozmaitej rangi od błahych po najpoważniejsze, związane — jak to było czasu wojny — z podstawami egzystencji. Ballady są swoistą kroniką dawnej Warszawy, nader rozległą w czasie, bo sięgającą od I wojny światowej niemal po współczesność. Są tu utrwalone i fakty i — nadewszystko — klimat miasta.

Teatr

GRZYMAŁA-SIEDLECKI ADAM. **Z teatrów warszawskich 1926—1939.** Wybór: Małgorzata Kakiet i Alicja Okońska. Oprac. M. Kakiet. Wstęp: Bożena Frankowska. Wwa 1971 WAiF, s. 326.

Grzymała-Siedlecki, jeden z najbardziej wszechstronnych ludzi teatru, przez cały okres swojej twórczej działalności pisywał recenzje teatralne. W latach 1926—39 był stałym recenzentem „Kuriera Warszawskiego" i pomieszczane tam recenzje (w wyborze) złożyły się na treść ciekawej książki. Na jej podstawie czytelnik może odtworzyć wiele spraw nurtujących teatralne środowisko, zapoznać się z toczonymi polemikami, przypomnieć wybitnych aktorów i reżyserów, głośne kreacje. W wielu kwestiach subiektywne poglądy autora wymagają obiektywnego komentarza. Znajdujemy go we wstępie B. Frankowskiej.

ZAWISTOWSKI WŁADYSŁAW. **Teatr warszawski między wojnami.** (Wybór recenzji). Wybór: S. Furmanik i Z. Szweykowski. Wstęp: Edward Krasiński. Wwa 1971 PIW, s. 350.

Władysław Zawistowski, krytyk teatralny pierwszego dziesięciolecia międzywojennego, później kierownik Towarzystwa Krzewienia Kultury Teatralnej, odznaczał się — jak stwierdził po latach Jan Kreczmar w swoim „Drugim pamiętniku aktora" (PIW 1971) — „rzadką u recenzentów troską o dopomożenie aktorowi w rozwoju jego sztuki i opanowaniu techniki". Rozważania jego cechuje powściągliwość, obiektywizm i bogactwo szczegółów faktograficznych. We wstępie E. Krasińskiego — dane biograficzne o autorze i omówienie ważniejszych problemów życia teatralnego owych czasów.

TEATR DRAMATYCZNY W WARSZAWIE. Wwa 1972 PWN, s. 249, il.

Publikacja albumowa wydana z okazji obchodzonego w 1970 r. 15-lecia działalności (1955—1970) Teatru Dramatycznego. Powstał on w 1955 r. jako Teatr Domu Wojska Polskiego, inaugurując działalność wystawieniem „Wesela" Wyspiańskiego. Album obejmuje część opisową (przedruki wypowiedzi krytyków teatralnych), dokumentację fotograficzną, zapisy obsadowe premier, zestawienie repertuaru z podaniem liczby przedstawień i widzów.

Sztuka — architektura

MUZEUM HISTORYCZNE WARSZAWY. Red. nauk. Janusz Durka. Wwa 1973 PWN, s. 242, il., tabl., bibliografia.

Praca zbiorowa ukazująca długoletnią historię zasłużonej placówki i jej zbiorów, dopełniona wykazem ekspozycji muzealnych wraz z objaśnieniem ich koncepcji. Rzetelne zestawienie faktów, obfita bibliografia.

TESSARO-KOSIMOWA IRENA. **Historia litografii warszawskiej.** Wwa 1973 PWN, s. 302, il.

Autorka od wielu lat związana z Muzeum Historycznym Warszawy podjęła trudne — z uwagi na zniszczenia wojenne dokumentacji — zadanie przedstawienia dziejów litografii warszawskiej, kładąc nacisk na okres jej rozkwitu w latach 1830—60. Na treść książki składa się zwięzła historia początków i rozwoju środków tech-

nicznych litografii, organizacja zakładów w Warszawie, system nauki zawodu, rozpowszechnienie się litografii, jej związki ze sztuką użytkową oraz słownik 282 zakładów litograficznych Warszawy, informujący o właścicielach i dorobku. Liczne ilustracje. Książka adresowana do szerokiego krągu humanistów.

WITZ IGNACY. **Przechadzki po warszawskich wystawach 1945—1968.** Wwa 1972 PWN, s. 617, il. Starzyński J.: Wspomnienie o I. Witzu; Jakimowicz I.: Posłowie. „Biblioteka Syrenki".

Wybór felietonów przedwcześnie zmarłego artysty malarza i znanego krytyka, drukowanych w „Rzeczypospolitej" i „Życiu Warszawy", którego był stałym współpracownikiem — stanowi barwną recenzencką kronikę warszawskich wystaw powojennego ćwierćwiecza. Książka składa się z części traktującej o wystawach ogólnych, historycznych, zagranicznych, ułożonych w porządku chronologicznym oraz części poświęconej wystawom twórców indywidualnych, uszeregowanym w alfabetycznym porządku nazwisk autorów. Indywidualność autora, znajomość przedmiotu i umiejętność popularnego mówienia o problemach estetycznych kwalifikują książkę jako bogate źródło faktograficzne, przydatne wszystkim interesującym się historią kultury najnowszej.

ŻARYN STANISŁAW. **Trzynaście kamienic staromiejskich.** Strona Dekerta. Do druku przygot. Hanna Szwankowska. Wwa 1972 PWN, s. 199, il. Tow. Miłośników Historii w Warszawie. B-teka Historyczna im. Tadeusza Korzona nr 35.

Praca St. Żaryna, architekta i konserwatora szczególnie zasłużonego dla odbudowy zabytkowej Warszawy, wydana w dziewięć lat po śmierci autora, jest poważną, że znawstwem zagadnienia napisaną monografią o problematyce historycznej i konserwatorskiej. Poświęcona historii, rekonstrukcji i adaptacji na cele Muzeum Historycznego oraz Warszawskiego Archiwum — zabudowań staromiejskiego rynku przy stronie Dekerta, ul. Nowowiejskiej i Krzywym Kole, składa się z dwóch części. Część historyczną, przygotowaną w oparciu o źródła archiwalne, uzupełniają wykazy dawnych właścicieli kamienic; część współczesna przedstawiająca zniszczenia wojenne i odbudowę zawiera syntetyczną charakterystykę założeń konserwatorskich przyjętych na Starym Mieście.

ŻDŻARSKI WACŁAW. **Historia fotografii warszawskiej.** Wwa 1974 PWN s. 373, il.

Dzieje fotografii warszawskiej stanowią pokaźny rozdział w ogólnokrajowej historii tej sztuki. Książka obrazuje rozwój fotografii w Warszawie od pierwszych o niej wiadomości zamieszczonych w stołecznej prasie w 1839 r. po czasy dzisiejsze, z przedstawieniem m.in. aktualnej działalności Związku Polskich Artystów Fotografików, agencji fotograficznych (CAF, WAF), omówieniem rozwoju szkolnictwa fotograficznego, odpowiedniego przemysłu i in. Ważną i ciekawą częścią pracy są sylwetki warszawskich mistrzów sztuki fotograficznej, szczególnie dla jej rozwoju zasłużonych. Warto też zwrócić uwagę na specyficzną rolę jaką dokumentalna fotografia warszawska pełniła w latach ostatniej wojny, okupacji i powstania warszawskiego.

Zamek Królewski

Z odbudową Zamku Królewskiego łączy się zrozumiałe zainteresowanie dziejami tego obiektu, chęć poznania jego historii, architektury, wyposażenia wnętrz. Na przeciw tym zainteresowaniom wychodzą liczne publikacje ukazujące się od kilku lat. W 1971 r. ukazał się podwójny numer (nr 8—10) „Poradnika Bibliotekarza" poświęcony w całości Zamkowi — w nim recenzje kilku pozycji albumowych oraz wykaz literatury. Obecnie sygnalizujemy dwie pozycje szczególnie ważne dla dopełnienia wiedzy o Zamku.

ZAMEK KRÓLEWSKI W WARSZAWIE. ARCHITEKTURA, LUDZIE, HISTORIA. Autorzy: A. Gieysztor, S. Herbst, S. Lorentz, W. Tomkiewicz, J. Zachwatowicz. Wwa 1972 PWN, s. 240; wyd. 2 uzup. — 1973 r.

Książka autorstwa najwybitniejszych uczonych, adresowana do szerokiego odbiorcy, stanowi podsumowanie badań nad wymienionymi w tytule dziedzinami, rozstrzyga autorytatywnie szereg ważnych zagadnień, wskazuje na główne kie-

runki dalszych badań. Po raz pierwszy dzieje Zamku zostały przedstawione tak wszechstronnie, w oparciu o całokształt dostępnych materiałów naukowych. Osobną piękną kartą wydawnictwa jest upamiętnienie w nim nazwisk i zasług ludzi, którzy na przestrzeni wieków wiązali z tą budowlą swoje losy, zabiegali o jej świetność, ratowali przed zniszczeniem i zabiegali o odbudowę, realizowaną przy ich udziale.

SIEDEM WIEKÓW ZAMKU KRÓLEWSKIEGO W WARSZAWIE. Materiały z sesji Komisji Naukowej przy Obywatelskim Komitecie Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie, w dn. 16—17 II 1972 r. Wwa 1972 PWN, s. 445, il.

Obszerny materiał sesji, w której uczestniczyli wszyscy pracujący naukowo nad problematyką związaną z Zamkiem, ujęty został w cztery grupy wg porządku chronologicznego: „Zamek średniowieczny", „Zamek od XVI do połowy XVIII w.", „Zamek od połowy XVIII w. do 1915 r.", „Zamek w latach 1915—1971". Każda część stanowi samodzielną całość zawierającą referaty główne, komunikaty, głosy w dyskusji. Podsumowuje wyniki dotychczasowych badań i określa problemy czekające na opracowanie.

Wydawnictwa seryjne

STUDIA WARSZAWSKIE — wydawnictwo Instytutu Historii PAN, ukazujące się nakładem PWN.

Obejmuje całokształt dziejów Warszawy — od średniowiecza po historię Polski Ludowej. W tych ramach chronologicznych zastosowany jest — według przyjętej przez historyków periodyzacji — podział na okresy. Każdemu okresowi poświęcane są osobne zeszyty układające się w całości o bardzo szerokim wachlarzu tematów — od problematyki politycznej po obyczajową. „Studia" są wszechstronnym naukowym źródłem służącym poznawaniu historii miasta. Z uwagi na ich rangę podajemy pełny wykaz tomów, które ukazały się dotychczas:

Warszawa średniowieczna (red. nauk. Aleksander Gieyszor): z. 1 — 1972 r.;

Warszawa XVI—XVII wieku (red. nauk. A. Wawrzyńczyk, A. Sołtan): z. 1—1974 r.;

Warszawa XVIII wieku (kom. red. J. Kowecki, H. Szwankowska, A. Zahorski): z. 1 — 1972 r., z. 2 — 1973 r.;

Warszawa XIX wieku. 1795—1918 (kom. red. R. Kołodziejczyk, J. Kosim, J. Leskiewiczowa): z. 1 — 1970 r., z. 2 — 1971 r., z. 3 — 1974 r.;

Warszawa popowstaniowa. 1864—1918. (kom. red. St. Kalabiński, R. Kołodziejczyk): z. 1 — 1968 r., z. 2 — 1969 r.;

Warszawa II Rzeczypospolitej. 1918—1939. (red. Marian M. Drozdowski): z. 1 — 1968 r., z. 2 — 1970 r., z. 3 — 1971 r., z. 4 — 1972 r., z. 5 — 1973 r.;

Warszawa lat wojny i okupacji 1939—1944 (kom. red. K. Dunin-Wąsowicz, J. Kaźmierska, H. Winnicka) z. 1 — 1970, z. 2 — 1972, z. 3 — 1973;

Warszawa, stolica Polski Ludowej (red. nauk. J. Górski): z. 1 — 1970 r., z. 2 — 1972 r., z. 3 — 1973 r.

ROCZNIKI WARSZAWSKIE (wydaje od 1960 r. PIW, z inicjatywy Archiwum Państwowego m. st. Warszawy i woj. warszawskiego) — cenne źródło wiedzy traktujące o różnych okresach i dziedzinach historii Warszawy.

Układ stały, obejmuje: część artykułową, Miscellanea, recenzje wybranych pozycji bieżącej literatury, bibliografię varsavianów za rok wydania tomu i nekrologia. Przykrym mankamentem jest znaczne opóźnienie z jakim ukazują się poszczególne tomy.

W omawianym tu okresie wydano **Rocznik Warszawski X** (1971 r., s. 631 — bibliografia i nekrologia za 1967 r.), **Rocznik Warszawski XI** (1972 r., s. 622 — bibliografia i nekrologia za 1968 r.), **Rocznik Warszawski XII** (1974 r., s. 543 — bibliografia i nekrologia za 1969—1970 r).

MONOGRAFIE DZIELNIC — sumujące dorobek sesji popularnonaukowych poświęconych poszczególnym dzielnicom Warszawy, organizowane z inicjatywy KW PZPR i komitetów dzielnicowych.

Obejmują materiały o różnorodnym charakterze — od opracowań naukowych po wspomnienia i wypowiedzi aktualnych gospodarzy dzielnicy, z przewagą opracowań z zakresu historii najnowszej. Wyposażone są z reguły w kalendarium najważniejszych wydarzeń, mapki i plany.

Wydane (wydawca: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, redakcja tomów — Józef Kazimierski): **Dzieje Mokotowa** (1972 r., s. 555), **Dzieje Ochoty** (1973 r., s. 658), **Dzieje Woli** (1974 r., s. 735), **Dzieje Śródmieścia** (1974 r., s.).

ZABYTKI WARSZAWY — seria monografii poświęconych zabytkowym warszawskim budowlom, pomnikom i zespołom architektonicznym, zapoczątkowana w 1970 r. i kontynuowana przez Redakcję Varsavianów PWN w jednolitej szacie edytorskiej.

Seria ma charakter popularnonaukowy. W przystępnej formie, zweryfikowanej naukowo, przedstawia historię zabytków z uwzględnieniem tła politycznego i społecznego epoki, prezentuje właścicieli opisywanych budowli, omawia wyposażenie wnętrz itp., od powstania monumentu do czasu jego powojennej odbudowy. Autorami są historycy sztuki i znawcy architektury obdarzeni zmysłem popularyzatorskim. Od 1971 r. seria wzbogaciła się o następujące pozycje:

1972 r. — Jaroszewski Tadeusz Stefan: **Dzieje pałacu Kronenberga;** Malinowska Irena: **Pałac Sapiehów;** Mossakowski Stanisław: **Pałac Krasińskich;** Rottermund Andrzej: **Hotel Europejski;** Szymanowska Barbara: **Kolumna Zygmunta;**

1973 r. — Bartczakowa Aldona: **Pałac Paca;** Chróścicki Juliusz Antoni: **Kościół Wizytek;** Fijałkowski Wojciech: **Wilanów;** Jaroszewski Tadeusz Stefan: **Kościół św. Aleksandra;** Kotkowska Bareja Hanna: **Pomnik Kopernika;** Kwiatkowska Maria Irena: **Pałac Tyszkiewiczów;** Kwiatkowski Marek: **Łazienki;** Zawadzki Konrad: **Dom pod Królami.**

1974 r. — Biegański Piotr: **Teatr Wielki;** Król Aleksander, Król-Kaczorowska Barbara: **Pałac pod Blachą;** Kwiatkowski Marek: **Pałac Blanka;** Topolska Marta: **Kościół Sakramentek.**

II wojna światowa — Okupacja

BARTOSZEWSKI WŁADYSŁAW. **1859 dni Warszawy.** Szkic wstępny: Aleksander Gieysztor. Bibliografię prac dotyczących II wojny światowej zestawiła Zofia Steczowicz-Sajderowa. Kraków 1974, Wyd. Znak, s. 834, 2 nlb., tabl. 20, il.

Pasjonujący obraz wojennych dziejów stolicy Polski ujęty w formę kroniki — rok po roku, miesiąc po miesiącu, dzień po dniu, utrwalający wydarzenia wielkie i małe z codziennego życia okupowanej i powstańczej Warszawy. Na 1859 dni wymienione w tytule składa się 30 dni września 1939 r., 1766 dni okupacji (od 1.X.1939 r. do 31.VII.1944 r.) i 63 dni powstania warszawskiego (od 1.VIII do kapitulacji 2.X.1944 r.).

Autor interesującego eseju wstępnego pt. „O kronice konkretu" prof. dr Aleksander Gieysztor, dyrektor Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego stwierdza: „Książka ta stanowi owoc wieloletniej aktywności badawczej, pisarskiej i publicystycznej autora, którego bibliografia załączona przy końcu tomu, użyteczna dla każdego badacza dziejów najnowszych, mówi o konsekwentnie gromadzonej kumulacji wiedzy o wszystkim co się działo w Polsce walczącej. Tym razem dostajemy także najszersze tło społeczne, gospodarcze i kulturalne i niemało odniesień do położenia międzynarodowego dziejów Warszawy okupacyjnej. (...) Dzieło jednego człowieka, kronika ta budzi szacunek rozmiarami — prawdziwie instytutowymi — całego przedsięwzięcia i daleko posuniętą precyzją realizacji. Najistotniejsze dla korzystających z tej podstawowej zupełnie książki wydaje się to, że nikt z żyjących obecnie świadków Warszawy owych dni nie zdobył tak kompletnego widzenia ówczesnej rzeczywistości jak Władysław Bartoszewski, sam świadek oczywisty epoki".

Daremnie by jednak szukać w książce Bartoszewskiego pełniejszego obrazu życia politycznego w okresie okupacji, czy obrazu rewolucyjnego nurtu ruchu robotniczego w środowisku warszawskim.

Bibligrafia prac WB obejmuje ok. 400 pozycji, indeks osobowy zawiera ok. 2500 nazwisk.

BRONIEWSKI STANISŁAW. **Akcja pod Arsenałem.** Wwa 1972 KiW, s. 133, tab. 8, il. Rada Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa. Biblioteka Pamięci Pokoleń.

W głośnej akcji pod Arsenałem 26 III 1943 r. oddział harcerski AK odbił karetkę więzienną przewożącą z al. Szucha na Pawiak więźniów, wśród których znajdował się jeden z najbardziej zaangażowanych młodych działaczy harcerskich — Jan Bytnar, pseud. „Rudy". Stanisław Broniewski, dowódca tej brawurowej akcji, przekazuje pamięci pokoleń zespół faktów, które złożyły się na całe przedsięwzięcie, okoliczności towarzyszące podjęciu decyzji przez Komendę Główną AK oraz sylwetki „Rudego" i jego towarzyszy z harcerskiego batalionu „Zośka", uczestniczących w akcji.

KIEDRZYŃSKA WANDA. **Powstanie warszawskie w książce i prasie.** Poradnik bibliograficzny. Słowo wstępne i aneks: Władysław Bartoszewski. Wwa 1972. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, s. 162.

Poradnik — przeznaczony dla wszystkich zainteresowanych problematyką i historią powstania warszawskiego — obejmuje całość druków zwartych i ważniejsze artykuły o powstaniu opublikowane w latach 1944—1969. Łącznie zarejestrowano 1991 pozycji traktujących o genezie powstania, działaniach bojowych, instytucjach administracyjnych, warunkach życia ludności i in. Wstęp pióra autorki i „Kilka uwag o powstaniu warszawskim" skreślonych przez Wł. Bartoszewskiego orientują czytelnika w problematyce, układzie, zasięgu tej pożytecznej książki. Cenny — szczególnie dla bibliotekarzy — aneks, opracowany przez Wł. Bartoszewskiego, zawiera zestawienie tytułowe publikacji wydanych w czasie powstania warszawskiego: prasy, wydawnictw zwartych, druków ulotnych.

LAREK ALFONS WŁADYSŁAW. **Warszawski sztandar.** Wwa 1973 MON, s. 127, il.

24 grudnia 1944 r. ludność wyzwolonej Pragi wręczyła 10 pułkowi piechoty 4 Dywizji Piechoty im. Jana Kilińskiego, sztandar ufundowany przez społeczeństwo. Towarzyszył on następnie pułkowi na szlaku bojowym od Wału Pomorskiego po Berlin, aby w 19 lat później — w sierpniu 1963 r. znaleźć się na stałe w Sali Zwycięstwa Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Opisanie dziejów walki, bohaterstwa i poświęcenia żołnierzy walczących pod pułkowym sztandarem, dokonane w oparciu o wspomnienia, notatki i dochowane materiały fotograficzne, jest cennym udokumentowaniem jednego z odcinków naszej historii najnowszej.

LUDNOŚĆ CYWILNA W POWSTANIU WARSZAWSKIM. Pod redakcją Czesława Madajczyka. Przedmowa: Cz. Madajczyk. T. 1: **Pamiętniki, relacje, zeznania.** Wybrali i oprac. Marian M. Drozdowski, Maria Maniakówna, Tomasz Strzembosz, s. 554 + 710. T. 2: **Archiwalia.** Wybrali i oprac. Marek Getter i Andrzej Jankowski. s. 794. T. 3: **Prasa, druki ulotne i inne publikacje powstańcze.** Wybrali Władysław Bartoszewski i Lucjan Dobroszycki, oprac. Władysław Bartoszewski. Kronikę ważniejszych wydarzeń opracował Wł. Bartoszewski, s. 576. Konsultacja relacji i dokumentów: Wł. Bartoszewski. Wwa 1974 PIW, t. 1—3 zł 300.—

Praca o tak wyjątkowym znaczeniu wymaga osobnego fachowego omówienia. Tu odnotujmy, iż w stosunkowo bogatej literaturze traktującej o powstaniu 1944 r. jest to pierwsza wszechstronna, naukowo ujęta publikacja poświęcona losom ludności cywilnej — warunkom życia, atmosferze, postawom, reakcjom w sytuacjach powszednich i w momentach krańcowego zagrożenia. Na całość obrazu złożyły się: 167 dzienników, relacji osobistych i zeznań sądowych, 379 dokumentów archiwalnych (w tym również strony niemieckiej), 503 artykuły i informacje z prasy i publikacji powstańczych, razem ponad 2,5 tys. stron druku. Z materiałów tych wyłania się obraz 63 dni przeżytych przez „cywilów" w walczącej Warszawie, jak złożone były sytuacje w rozmaitych dzielnicach miasta i jak różnorodne są postawy ludzkie — od bohaterstwa i bezinteresownej ofiarności po oportunizm i tchórzostwo. Jednoznacznie przy tym wynika z lektury, że w powstańczej Warszawie nie było podziału na walczących i niewalczących, linia frontu biegła przez każdą

ulicę i każdy dom. Stawka życia lub śmierci była taka sama dla żołnierza z opaską na ramieniu jak dla cywila. — Ogólne naświetlenie sytuacji daje przedmowa Czesława Madajczyka i wstępy do poszczególnych tomów, a precyzyjne tło faktograficzne — zwięzła ale bogata treściowo kronika wydarzeń powstania warszawskiego przygotowana przez Wł. Bartoszewskiego. „Ludność cywilna w powstaniu warszawskim" należy do książek, które przy ogromnych walorach historycznych mają też niewymierną wartość moralną — oddaje ona sprawiedliwość dziesiątkom tysięcy ludzi, którzy bez broni w ręku pełnili odważnie służbę godną żołnierzy. Inicjatorem pracy, zrealizowanej w ramach Instytutu Historii PAN, był zmarły w 1966 r. prof. Stanisław Płoski, od 1957 r. kierownik Zakładu Historii II Wojny Światowej w tymże Instytucie. Dzieło wyróżnione zostało w czerwcu 1974 r. nagrodą sekretarza naukowego PAN.

MICHALSKI CZESŁAW. **Wojna warszawsko-niemiecka.** Pamiętnik wawerczyka. Wwa 1971, Czyt. s. 337, tabl. 6, il. Wyd. II rozszerzone. Toż. pt. Wojna warszawsko-niemiecka. Wwa 1974 Czyt., s. 418, 16 il.

Interesujące wspomnienia zastępcy komendanta tajnej organizacji Małego Sabotażu „Wawer" założonej w Warszawie w końcu 1940 r. i prowadzącej na szeroką skalę akcję dywersji psychologicznej przeciw okupantowi. Autor, obecnie znany dziennikarz filmowy, swoją działalność w konspiracji przypłacił aresztowaniem przez Gestapo w listopadzie 1942 r. i pobytem w obozie koncentracyjnym do końca wojny. W II wydaniu książki charakteryzuje jednak działalność Małego Sabotażu w Warszawie również w l. 1943—44, kiedy w niej nie uczestniczył, w oparciu o zebrane materiały i relacje dawnych kolegów. Liczne, cenne fotografie dokumentalne.

NOWAKOWSKI ANTONI. **Światło dla Warszawy. Wspomnienia.** Wwa 1973 KiW, s. 196, 4 nlb., tabl. 12, il.

Antoni Nowakowski, robotnik Elektrowni Warszawskiej, urodzony w początkach naszego wieku, we wspomnieniach swych daje sugestywny obraz Warszawy tamtych czasów. W pamięć młodego wówczas chłopca mocno wrył się nastrój miasta w okresie pierwszej wojny światowej, przemarsze obcych wojsk i rozbrajanie Niemców w 1918 roku. Wszystko to autor przekazuje dziś barwnie i plastycznie. Ale punkt ciężkości wspomnień spoczywa na jego największej pasji życiowej — Elektrowni Warszawskiej, w której praca była jego żywiołem. Walka o światło dla stolicy w czasie oblężenia w 1939 roku, organizowanie ruchu oporu w okresie okupacji, bohaterska obrona elektrowni w powstaniu warszawskim i odbudowa po wojnie opisane są żywo i z dowcipem.

Wspomnienia Nowakowskiego uzyskały I nagrodę w konkursie pod hasłem „Warszawa w oczach trzech pokoleń" i zostały wyróżnione w 1974 r. nagrodą tygodnika „Polityka" przyznawaną, za najlepsze publikacje z najnowszej historii Polski.

OSTROWSKA ELŻBIETA. **W Alejach spacerują „tygrysy".** Sierpień — wrzesień 1944. Wwa 1973 PIW s. 340, tabl. 28, il., portr. Wstęp: Stanisław Komornicki. „Biblioteka Syrenki".

Czas akcji: sierpień — wrzesień 1944 r., bohaterki książki — kobiety pełniące służbę na wszystkich odcinkach walki powstańczej od produkcji broni, akcji zbrojnych, sanitariatu, po służbę przeciwpożarową i kuchnie polowe, autorka — żołnierz Wojskowej Służby Kobiet, instruktorka Szarych Szeregów. Relacjonując po wielu latach wszechstronny udział kobiet w powstaniu, Elżbieta Ostrowska odrzuciła świadomie bagaż późniejszych ocen i refleksji, aby wiernie odtworzyć klimat i nastroje, które w znacznej mierze zadecydowały o fenomenie trwania przez 60 dni walki przy tak nieproporcjonalnym układzie sił atakujących i atakowanych. Starając się odtworzyć wydarzenia, tak jak je wówczas odczuwałam — pisze autorka we wstępie — „odrzuciłam wszelkie późniejsze naświetlenia historyczne, polemiki światopoglądowe, wszelkie korekty, które po latach musiałabym wprowadzić do swych ówczesnych zapatrywań, a także często przeciwstawne oceny innych osób". Kto więc szuka nie tylko faktografii, ale pragnie zrozumieć klimat powstańczej Warszawy, odnajdzie go w tej książce, obfitującej w partie głęboko wzruszające.

PAWŁOWICZ HENRYK. **Okupacyjne dzieje samorządu Warszawy.** Oprac. i wstęp Zygmunt Ogrodzki. Wwa 1974 PWN, s. 200.

Zmarły w 1962 r. autor, b. dyrektor Wydziału Personalnego Zarządu Miejskiego m.st. Warszawy, potem dyrektor tego Zarządu, bliski współpracownik prezydenta

miasta Stefana Starzyńskiego, w czasie okupacji zaś faktyczny prezydent m.st. Warszawy pozostawił po sobie pamiętnik dotyczący całokształtu działalności jawnej i tajnej Zarządu Miejskiego Warszawy w czasie okupacji. „Pawłowicz pisze w sposób rzeczowy, konkretny, zwarty, nie ogranicza się jednakże tylko do przedstawienia ciągu faktów, informacyjny tekst wzbogaca dodatkowymi materiałami, włącza doń rozmowy, obrazy, scenki i zdarzenia wychwycone z pejzażu okupacyjnej rzeczywistości" — ocenia książkę słusznie recenzentka „Życia Warszawy".

STRZEMBOSZ TOMASZ. **Odbijanie i uwalnianie więźniów w Warszawie 1939—1944.** Wwa 1972 PWN s. 234.

Praca przedstawiająca na przykładzie Warszawy — centralnego ośrodka konspiracyjnej walki z okupantem, istotny tej walki wycinek o znaczeniu nie tylko polityczno-strategicznym, ale i moralnym — krzepiącym społeczeństwo, nękającym Niemców. Autor zgromadził rozległe informacje m.in. o próbach nawiązywania tajnych kontaktów między warszawskim podziemiem i więźniami, o formowaniu się komórek organizacyjnych po obu stronach murów, o udanych i nieudanych ucieczkach, akcjach na szpitale i więzienia, o zasłużonych organizatorach i wykonawcach tych akcji. Książka warta poznania przez wszystkich, nieodzowna dla historyka okresu.

SZAROTA TOMASZ. **Okupowanej Warszawy dzień powszedni.** Studium historyczne. Wwa 1973 Czytelnik, s. 534.

Bogato udokumentowana, ilustrowana książka poświęcona „powszednim dniom" warszawiaków w ciągu pięciu okupacyjnych lat. Autor ten trudny temat ujął w kilku blokach problemowych zatytułowanych: „Miasto i ludzie", „Warunki bytowe", „Życie kulturalne", „Oblicze wroga", „Nastroje". Świadomie pominięte zostały sprawy, zdaniem autora, najpełniej opracowane — życie polityczne i tajne nauczanie. O wyczerpaniu tematu w publikacji — jak na jego złożoność i rozległość — szczupłej objętościowo, trudno by mówić, ważne jest wszakże zarysowanie głównych wątków, które można dalej rozwijać i uzupełniać, zwłaszcza że przedstawiono tu wiele aspektów warszawskiego losu za okupacji, dotychczas mało znanych.

ŚLIWICKI ZYGMUNT. **Meldunek z Pawiaka.** Wwa 1974 PWN, s. 328, il., portr.

Głośną książką był przed kilku laty pamiętnik więzienny dr Anny Czuperskiej-Śliwickiej „Cztery lata ostrego dyżuru". Książka męża autorki dra Zygmunta Śliwickiego oparta jest w swej zasadniczej części o własne przeżycia lekarza-więźnia, który prawie cztery lata przeżył w ciągłym narażaniu życia, świadcząc pomoc współwięźniom. Własne wspomnienia dr Śliwicki uzupełnia zebranymi przez siebie po wojnie materiałami. Najwartościowszą część pracy stanowią liczne wiadomości o ludziach, b. więźniach Gestapo. Książka ilustrowana cennymi zdjęciami ze zbiorów prywatnych.

VALCINI ALCEO. **Golgota Warszawy 1939—1945.** Wspomnienia. Przekł. z włoskiego: Stanisław Widłak. Przypisy i posłowie: Władysław Bartoszewski. Kraków 1973 WL, s. 349, tabl. 8, ilustr.

Alceo Valcini, warszawski przedwojenny korespondent gazety „Corriere della Sera", wydał swoje wspomnienia we Włoszech już w 1945 r. Książka składa się z dwóch części: cz. I poświęcona jest przeżyciom autora z września 1939 r., cz. II — wspomnieniom z pobytu w Warszawie od 24 XII 1939 do 25 VII 1944 r. Całość dopełniają — przedmowa autora do wydania polskiego oraz posłowie i przypisy korygujące autorstwa Wł. Bartoszewskiego. Utrwalony w książce obraz oddaje wiernie nastroje września i klimat życia pod okupacją. Świadectwo wystawione przez cudzoziemca, ma — zwłaszcza dla odbiorcy za granicą — walor obiektywizmu pozbawionego akcentów emocjonalnych. Czytelnicy polscy natomiast znajdują tu potwierdzenie własnych odczuć i doświadczeń.

WITKOWSCY HENRYK i LUDWIK. **Kedywiacy.** Wwa 1973 PAX, s. 353, tabl. 12, il., portr., plany.

Starannie udokumentowana relacja historyczna o działalności oddziału dywersyjno-bojowego Kedywu Okręgu Warszawskiego AK na terenie m. Warszawy i Okręgu Warszawskiego. Por. Henryk Witkowski („Boruta") uczestniczył od 1940 do 1944 r. w różnych akcjach dywersyjnych przeciwko okupantowi. Jego brat i współautor książki por. Ludwik Witkowski („Kosa") zanim wszedł do działań w Kedywie w kraju przerzucony był w lutym 1943 r. drogą

lotniczą z Wielkiej Brytanii jako skoczek „cichociemny". Część książki poświęcona jest właśnie środowisku skoczków spadochronowych w Anglii, ich szkoleniu i przeżyciom „Kosy" — Ludwika Witkowskiego. Bracia-autorzy uwzględnili w swym opracowaniu obok doświadczeń i wspomnień własnych także zebrane relacje licznych uczestników opisanych wydarzeń.

WOŹNIEWSKI ZBIGNIEW. **Książka raportów lekarza dyżurnego.** Szpital Wolski w okresie Powstania Warszawskiego. Oprac. Maria Gepner-Woźniewska. Przedmowa: Stefan Wesołowski. Przypisy oprac.: Maria Gepner-Woźniewska i Zofia Makuch-Bartoszewska. Wwa 1974 PIW, s. 151, il., portr.

Materiały dotyczące okresu Powstania Warszawskiego w Szpitalu Wolskim składają się z trzech części, powstałych w latach 1944—1946. Część pierwsza to wspomnienia dra Zbigniewa Woźniewskiego napisane w 1946 r. dotyczące okresu pierwszej połowy powstania. Część druga — to „Książka raportów lekarza dyżurnego". Są to lakoniczne raporty prowadzone od 5 sierpnia do 7 września przez dra Woźniewskiego, a następnie (na jego polecenie) przez Marię Gawłowską i Barbarę Wardziankę. Raporty, pisane na gorąco, są dokumentacją tamtych chwil, rejestracją aktualnych wypadków różnej wagi. Część trzecia to „mowa wygłoszona przez dra Woźniewskiego po wojnie, 5 sierpnia 1945 r., w rocznicę rozstrzelania przez Niemców męskiej części personelu szpitalnego i chorych. Obejmuje ona w skrócie całość przebiegu wypadków, które się rozegrały w Szpitalu Wolskim w ciągu trzech miesięcy powstania".

Dodatek zawiera: relację dra Jana Napiórkowskiego — świadka masakry mężczyzn zabranych ze Szpitala Wolskiego; protokół przesłuchania świadka dra Edwarda Kowalskiego sporządzony przez Okręgową Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich, a dotyczące polskiego punktu sanitarnego w kościele św. Wojciecha na Woli, oraz Listę personelu Szpitala Wolskiego i Wyciąg ze sprawozdań ruchu oporu.

Lektura wstrząsająca.

Z tysiącem serdeczności...

To i owo o epistolografii literackiej

Przed laty ogłaszaliśmy systematycznie na łamach „Poradnika Bibliotekarza" ciekawostki i anegdoty dotyczące świata książki i piśmiennictwa. Na życzenie naszych Czytelników podejmujemy obecnie — w nawiązaniu do dawnej koncepcji — publikację stałego odcinka poświęconego różnym interesującym problemom z tej dziedziny. Mamy nadzieję, że felieton ten okaże się przydatny dla odbiorców „Poradnika". *(Red.)*

Przemknęła błyskawicą przez księgarnie mała książeczka [1] w niebieskiej obwolucie z symbolicznym gołąbkiem, patronującym korespondencji „Z tysiącem serdeczności..." wymienionej przez Juliana Tuwima i Leopolda Staffa w latach 1911—1953. Nie jest ona obfita: obejmuje zaledwie 17 listów Tuwima i 27 Staffa, przy czym część z nich to kilkuwierszowe, okazjonalnie kreślone liściki. Szkoda, że nie ma ich więcej, ale i te wystarczą, aby kartkując zbiorek mieć pełną świadomość obcowania z ważnym dokumentem literackim.

Opatrzono go gruntownym komentarzem naukowym, lecz nie o komentarz tu chodzi a o fakt, że poprzez przezroczysty woal zapisu powszednich spraw (taka bowiem jest materia większości listów), uważny czytelnik dostrzeże niejeden rys znamienny dla osobowości obu wielkich korespondentów. U Tuwima uderza spontaniczność, wręcz entuzjazm dla mistrza poetyckiej młodości, darzonego nieumniejszonym przez lata podziwem, szacunkiem, gotowością świadczenia pomocy. U Staffa, przy niewątpliwie serdecznej zażyłości (m.in. dedykacja na ofiarowanej Tuwimowi w 1946 r. książce zaczyna się od słów — „Nieprawdopodobnemu Przyjacielowi"), ryzy formy mocno panują nad treścią, mimowolna rezerwa przyhamowuje wylewność. Ze gra tu rolę różnica wieku i zmieniającego się z biegiem czasu potencjału sił twórczych i witalnych to pewne, niezależnie jednak od powodów obiektywnych natura pozostaje naturą, a list jej niezbyt dyskretnym zwierciadłem.

Kilka lat wcześniej ukazał się tomik „Listów" [2] Tuwima i Gałczyńskiego. Inny stopień zażyłości narzuca oczywiście inny ton wymianie myśli, mimo to w Tuwimie nie trudno odszukać „nieprawdopodobnego przyjaciela", podczas gdy K. I. G. pozostając wierny swej naturze, nawet przekaz spraw najcodzienniejszych potrafi okrasić szczyptą kpiarskiego humoru. Oto dla ilustracji, początek listu do Tuwima, datowanego Cracow, Sept. th 46

Dear Master

Mój ojczym, olim prokurent pewnego banku w Pradze, zwykł był mawiać do podpisanego tym kształtem: — Konstantine, vystie taki blazen. Niestety miał rację, więc, że charaktery ludzkie są nieuleczalne, pozwól, że zacznę:

Drogi Julianie,
pada deszcz, a ja piszę do ciebie(...)

(podpis)
Twój Kostia
Lunatic § Somnambulist

Jedno jeszcze warto nie tylko dodać, co bardzo mocno wybić: otóż czy będzie to wylewność, czy żart, czy oferta współpracy, pozostają one niezmiennie nacechowane wzajemnym szacunkiem dla sztuki, której każdy z piszących po swojemu służył. Czyż nie jest dość znamiennym przykładem tego „braterstwa w

[1] Leopold Staff/Julian Tuwim: Z tysiącem serdeczności... Korespondencja z lat 1911—1953. Oprac. T. Januszewski, I. Maciejewska, J. Stradecki. Wwa 1974 PIW, s. 153.

[2] Konstanty Ildefons Gałczyński — Julian Tuwim: Listy. Oprac. T. Januszewski. Wwa 1969 PIW, s. 37.

sztuce" list Staffa, głośnego już poety, wysłany w 1911 r. do 17-letniego Tuwima, z pełnym rewerencji zezwoleniem na dokonanie przez nieznajomego gimnazjalistę przekładu kilku wierszy na esperanto, zakończony przegrzecznie wyrazami „szacunku i poważania".

Dyskutuje się dziś co niemiara o tzw. stylu retro, czyli o nawracaniu w rozmaitych gałęziach sztuki do wzorów minionych dziesięcioleci. Wydaje się, że piękna sztuka epistolografii na naszych oczach odchodzi wolno, lecz nieuchronnie w przeszłość, którą późniejsze generacje przy jakiejś kolejnej modzie na retrospektywę będą odkrywać i wskrzeszać. Dzisiejsze poklenie wykręca się od klasycznej korespondencji nie tyle sianem co telefonem, telegramem, tradycyjną kartką na tzw. okoliczności, zamieniając listowną wymianę myśli w faktograficzny komunikat, nadawany alfabetem Morse'a. Nie tak to latoś bywało...

W tomie „Wspomnień"[3] Maryli Wolskiej i Beaty Obertyńskiej, dwu poetek — matki i córki, odtwarzając po latach portret matki, Obertyńska tak pisze:

„Listy były osobną i bardzo bogatą gałęzią Mamy twórczości, bo jakkolwiek z natury rzeczy opierały się zawsze o bieżącą rzeczywistość — często tak formą, jak i ujęciem przypominały raczej felieton, nowelę, esej czy recenzję. Poza szeroko rozbudowaną korespondencją rodzinną ogromną jej część stanowiła korespondencja „miłosierna", którą obdzielała latami różne samotne, starsze, a serca potrzebujące osoby, począwszy od poczciwych a duchem ubożuchnych paniuś, poprzez żałośnie odumarłe wdowy i sieroty, na wysokich umysłach i pięknych duszach — jak na przykład pani Gabriela Gawalewiczowa — skończywszy. Każdy taki list był dla tych rozlicznych, dalekich nieraz adresów, z niecierpliwością wyczekiwanym i często jedynym gościem! Pamiętam stół Mamy obstawiony szeregiem zaadresowanych już dla pamięci kopert, które kolejno zapełniane szły w świat".

Czym podobne listy, jeśli się dochowają, są dla późniejszych badaczy i czytelników, nie trzeba szerzej komentować. Stają się skarbnicą informacji nie tylko o osobach piszących, ale i o współczesnej im epoce, o innych ludziach, obyczajach, prądach, niezliczonych ciekawostkach. Pożółkłe od dawności listy nie rzadko zmuszają do korygowania sądów przypieczętowanych przez wysokie autorytety naukowe, a mogą też sprowokować potężne zamieszanie, jak to nie tak dawno zdarzyło się z rzekomymi listami Chopina do Delfiny Potockiej, o których autentyczność najwięksi znawcy przedmiotu długo skakali sobie do oczu i nawet ekspertyza wykazująca fałszerstwo nie wszystkich przekonała.

Jest to jeden z wymowniejszych przykładów rangi listów pisanych przez ludzi wybitnych. Dodajmy jednak od razu, że głośne nazwiska najłatwiej przyciągają uwagę, ale nie są warunkiem *sine qua non* zajęcia znaczącej pozycji w epistolograficznej sztuce.

I tak na przykład w zbiorku „Listy miłosne dawnych Polaków"[4], obok wyznań głów koronowanych czy wieńczonych książęcą mitrą, znalazł się też ze średniowiecza zachowany list krakowskiego studenta, epistoły dwóch XVIII-wiecznych sawantek adresowane do ich uczonych mężów, wyznania samego Naczelnika Kościuszki etc. I cóż się okazuje? — Okazuje się mianowicie, że stare jak świat zaklęcia, zachwyty, obietnice inaczej brzmią pod każdym piórem i że dzieje się tak bynajmniej nie z przyczyny (ważnej zresztą) samych konwenansów obowiązujących w różnych epokach. Nawet gdy epoka, pozycja i ogłada ta sama; nie te same charaktery i temperamenty upominają się o własne prawa. List, jak lakmusowy papierek, potrafi odkryć ducha poety drzemiącego w ciele marsowego rycerza, potrafi ujawnić wrażliwość uczuć skrywaną pod pozorami pustoty przez światową damę i nie potrafi osłonić cynizmu świetnego bywalca salonów.

Listy o których mowa nie były „literackie" w zamierzeniu. Dopiero czas zmienił je w dokument pisarskiej formy i obyczaju, były jednak pisma pisane w tzw. normalnych warunkach. Zdarzają się jednak sytuacje zgoła odmienne. Oto niewielka książeczka Jerzego Kasprzaka „Tropami powstańczej przesyłki", pasująca jak ulał do powołania się na znaną maksymę: fortuna kołem się toczy.

Autor, powojenny dziennikarz w harcerskiej gazecie „Świat Młodych", podczas powstania warszawskiego jako 14-letni zawiszak był jednym z listonoszy Harcerskiej Poczty Polowej (harcerze z organizacji „Zawisza" tworzyli najmłodsze ogniwo konspiracyjnych Szarych Szeregów). Blisko w ćwierć wieku po powstaniu, z końcem listopada 1967 r., do rąk jego trafił pakiet 70 listów Harcerskiej Poczty Polowej, dostarczony przez ich przypadkowego znalazcę, war-

[3] Maryla Wolska. Beata Obertyńska: Wspomnienia. Wwa 1974 PIW, s. 622. (cytat z s. 527).
[4] Wyd. Kraków 1971 WL, s. 153.
[5] Wyd. Warszawa 1969 „Czytelnik", s. 198.

szawskiego drukarza — p. Stanisława Giersa. Listy te, z nieznanego powodu we właściwym czasie adresatom niedostarczone, w których główną treścią była licząca się wówczas na wagę złota wiadomość — ja żyję, co z wami? — po latach mogły właściwie przejść bez rezonansu. Stało się inaczej. Komunikat prasowy PAP o znalezieniu listów ukazał się 11 marca 1968 r. Jakie były dalsze tego konsekwencje, niech powie sam autor:

„Ukazał się on (komunikat — przyp. abe) w wielu centralnych i wojewódzkich gazetach informując o fakcie, który swą treścią nawiązuje do spraw odległych, a jakże w naszym społeczeństwie jeszcze wciąż żywych — do czasów wojny, do dni walki z okupantem.

Dla wielu czytelników gazet była to jedna ze zwykłych ciekawostek, dla innych wiązała się, być może, z nadzieją otrzymania ostatniej wiadomości o losach kogoś bliskiego, najbliższego, po którym w tragicznych dniach Powstania Warszawskiego zaginął ślad. Dla mnie zaś fakt ten stanowił powtórną retrospekcję (...) dni harcerskiej służby i czynu z lat 1943—1944. Zdałem sobie sprawę — a pomogli mi w tym moi redakcyjni koledzy ze „Świata Młodych" — że należałoby utrwalić pamięć o działalności najmłodszych uczestników ruchu oporu, o zawiszakach, którzy między innymi zasłynęli właśnie jako łącznicy Powstańczej Poczty Polowej". [6]

Efektem tego powrotu w przeszłość stała się cytowana książka. Składają się na nią dwie części: opowieść o zawiszakach, zatytułowana „Najmłodsi żołnierze" i historia odnalezienia listów połączona z przedstawieniem powstańczych losów kilku ich adresatów, ujęte wspólnym tytułem „Tropami powstańczej przesyłki".

Bohaterem pierwszej zamieszczonej w książce relacji jest profesor Andrzej Grodek — ekonomista i historyk, który swoją pracę naukową związał z pracą w bibliotece warszawskiej Szkoły Głównej Handlowej (dzisiejsza SGPiS). Paruzdaniowy powstańczy liścik od rodziny w śródmieściu („Jesteśmy zdrowi i w całości w swoim mieszkaniu — prosimy donieść o sobie przez oddawcę"), adresowany do Profesora na bibliotekę WSH przy Rakowieckiej 6, trafił dopiero po ćwierćwieczu, już do rąk jego żony i córek. Ze wspomnień i wzruszeń towarzyszących temu przesłaniu zrodziło się piśmiennicze świadectwo o powstańczej służbie Profesora na bibliotecznym posterunku. Zaskoczony wybuchem powstania (wraz z dyrektorem Biblioteki Narodowej Józefem Gryczem i jego małżonką) w gmachu przy ul. Rakowieckiej, Andrzej Grodek uznał za absolutny obowiązek ochronę księgozbioru przed rabunkiem i zniszczeniem. Uciekał się do różnych sposobów, włącznie z wybiegiem o rzekomym zleceniu mu pieczy nad piśmiennictwem niemieckim. Tak czy owak, najważniejsze że udało mu się dotrwać w opustoszałej już Warszawie aż do połowy października, po wysiedleniu — dotrzeć ponownie do Biblioteki z ekipami Rady Głównej Opiekuńczej ratującymi zbiory i wrócić tu natychmiast po wyzwoleniu miasta:

„17 stycznia 1945 roku, profesor Andrzej Grodek przybywa na radzieckim czołgu do wyzwolonej Warszawy.

Bezcenny zbiór biblioteki WSH został uratowany. W miesiąc później profesor otwiera jej podwoje dla pierwszych czytelników, a w marcu, wspólnie z gronem współpracowników, uruchamia pierwszą w wyzwolonej Warszawie uczelnię — Szkołę Główną Handlową". [7]

Takich historii mówiących o ludzkim bohaterstwie, o ofiarności, o spełnionych i zawiedzionych nadziejach, znalazło się w zbiorku kilkanaście. Każda z nich to ważny kawałek czyjegoś życia upamiętniony dzięki paru słowom zachowanej powstańczej korespondencji.

Habent sua fata libelli, mają również listy.

O listach można nieskończenie. Są jak kądziel, z której snują się wciąż nowe nitki, a co którą pociągnąć — inny wątek się układa. Nie ulega wszakże wątpliwości, że piękny zwyczaj wysyłania listów i odpowiadania na nie jest więcej niż gestem grzeczności (choć i to argument nie do zlekceważenia). Jest również potencjalnym materiałem kulturoznawczym dla przyszłych badaczy i niebagatelnym środkiem oddziaływania na współczesnych. Dowodem na te okoliczności niech będą cytaty z nieprzebranej skarbnicy spostrzeżeń mistrza Melchiora Wańkowicza, spisanych w „Karafce La Fontaine'a" [8].

Przykład pierwszy, pokazujący, iż odpowiadanie na listy jest grzecznością mężów stanu (podobnie jak punktualność grzecznością królów), co potwierdza niniejsza korespondencja z kancelarią prezydenta USA:

---

[6] Kasprzak J. ... s. 146.

[7] j. w. s. 161.

[8] Melchior Wańkowicz: Karafka La Fontaine'a. T. I. Kraków 1974 WL, s. 674.

„Panie Prezydencie,

Zamierzam Pana zamordować i przysięgam, że nie będzie Pan już żył w przyszłym roku. Śmierć spowoduje rewolwer, nóż, uderzenie rogiem czy też ogień, przerażenie albo woda, ale nadejdzie ona i w żaden sposób nie może Pan ujść wyrokowi, jaki został na Pana wydany.

Zdecydowany
Martin Miller"

„Szanowny Panie Miller,

Jak Panu wiadomo, Prezydent bawi obecnie za granicą, zapewniamy Pana jednak, że gdy tylko powróci, Pański list, podobnie jak tysiące listów podobnej treści, zostanie mu przekazany. Bez wątpienia Prezydent doceni fakt, że Pan do niego napisał.

Mary L. MsGinnity
Kancelaria Prezydenta"[9]

Przykład drugi, przedstawiający listowne czytelników z pisarzami obcowanie i płynące z powyższego konsekwencje:

„Pisarze polscy, których książki w warunkach niewoli stawały się w większej mierze niż na Zachodzie funkcją społeczną, nieraz kapłaństwem, byli specjalnie uczuleni na głos czytelników. Kraszewski przez całe swoje życie miewał przeciętnie po trzydzieści listów, na które, jak potwierdzają jego biografowie, ten tytan pracy nie rozporządzający magnetofonem ani nawet maszyną do pisania, miał odpowiadać osobiście. — Mortkowicz Olczakowa tak pisze w swoich wspomnieniach o archiwum listów, które przechowywał Żeromski: „W szerokim zasięgu tej korespondencji, w doborze czy właśnie w przypadkowości adresatów wyraża się stosunek Żeromskiego zarówno do ludzi wybitnych, jak i do prostych, nieznanych, ogromny szacunek dla każdego, kto zechciał się do niego zwrócić z pochwałą, prośbą, pytaniem". — Nie wyrzucając najmniejszego świstka, szanując uczuciowe wynurzenia uczniów i uczennic z prowincjonalnych gimnazjów — wielki pisarz umieszczał obok tych nazwisk listy nabazgrane na kartkach kratkowanych, wydartych z zeszytów, pisane ręką dzieci lub półanalfabetów.

Słusznie prof. S. Skwarczyńska zwraca uwagę, że „osobowość adresata-odbiorcy, acz milkliwa, kieruje wypowiedzeniem autora — wytycza linie". — I jeśli napór krytyków wzruszających ramionami na to, że bohaterowie Sienkiewicza wychodzą z opałów niezmiennie cało, zmusił autora do uśmiercenia Podbipięty, to odwrotnie, kiedy czytelnicy z jakiegoś wywiadu dowiedzieli się, że zginąć ma Kmicic, zareagowali tak namiętnie, że uratowali panu Andrzejowi życie (...)

Często też napór czytelników rodzi wręcz przeciwne skutki. Kiedy po szeregu książek na emigracji „z Monte Cassino" na czele zostałem zasypany listami na temat polskiego bohaterstwa, począłem pisać książki („Kundlizm", „Klub trzeciego miejsca") i artykuły zwalczające polską megalomanię, sprowadzające męstwo do trzeźwych wymiarów i szukające zrozumienia dla uczucia strachu. Ale i wtedy i przeciwstawiając się czytelnikowi, byłem z nim sczepiony" [10].

abe

[9] j. w. s. 543.
[10] j.w. s. 544—545.

INDEKS 37342/36959

Redaguje Kolegium. Redaktor Naczelny — ROMANA ŁUKASZEWSKA
Wydawca: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
Adres redakcji i administracji: Warszawa, Konopczyńskiego 5/7, tel. 27-33-47
Konto PKO: Warszawa I 1-9-120056. Prenumerata roczna: 48 złotych
Cena zł 4.— Podpisano do druku i druk ukończono w maju 1975. Zam. 3126.
Nakład 11 700 egz. ark. druk. 2, ark. wyd. 4. Papier druk. sat. V kl. 70 g. B58.

Wojskowa Drukarnia w Łodzi

BARBARA BIAŁKOWSKA

Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży

PORADNIK BIBLIOTEKARZA 1975 NR 4/6

WSKAZÓWKI METODYCZNE

„Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży" opracowany w Instytucie Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej został przez Ministerstwo Kultury i Sztuki pismem z dnia 12 VI 1972 r. zalecony jako obowiązujący i stanowi podstawę do klasyfikowania książek popularnonaukowych oraz tworzenia katalogu systematycznego w bibliotekach publicznych dla dzieci.

Winien on ułatwić bibliotekarzom sporządzanie prawidłowych katalogów rzeczowych opartych na obowiązującym w bibliotekach publicznych systemie klasyfikacji piśmiennictwa, tj. Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD). Dostosowany jest do charakteru literatury popularnonaukowej gromadzonej w bibliotekach dla dzieci oraz do możliwości percepcyjnych młodocianych czytelników, którzy z tych bibliotek korzystają. Jednocześnie ma stanowić podstawę układu książek popularnonaukowych na półkach.

Oparty jest w zasadzie na „Wykazie działów do katalogu rzeczowego i ustawienia księgozbioru popularnonaukowego w bibliotekach dla dzieci i młodzieży Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy" oraz w możliwie maksymalnym stopniu uzgodniony z „Wykazem działów katalogu rzeczowego dla małych bibliotek publicznych", który obowiązuje w bibliotekach obsługujących dorosłych i dzieci.

W stosunku do schematu Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy jest on bardziej zwięzły, mniej rozbudowany, przydatniejszy dla niewielkich księgozbiorów, a jednocześnie ukazuje możliwości rozbudowy, tj. tworzenia dalszych podziałów w miarę wzrostu zasobności książgozbiorów popularnonaukowych dla dzieci i młodzieży. Biblioteki dysponujące większym i bardziej zróżnicowanym książgozbiorem mają możność od razu podzielić swoje zasoby bardziej szczegółowo. Nie stosują wtedy przewidzianych w „Wykazie" działów złożonych, lecz wyodrębniają poszczególne poddziały wchodzące w ich skład (np. zamiast działu **53/54 FIZYKA, CHEMIA** tworzą dwa działy odrębne **53 FIZYKA** i **54 CHEMIA**). Ze względu jednak na przejrzystość układu księgozbiorów oraz na specyfikę literatury dla dzieci i młodzieży, która nie wszystkie dziedziny wiedzy posiada dostatecznie rozbudowane, należy zatrzymać następujące działy złożone: **66/69 PRZEMYSŁY I RZEMIOSŁA, 791/794 ROZRYWKI. FILM. TEATR. GRY. ZABAWY. ZAGADKI, 796/799 SPORT. WYCHOWANIE FIZYCZNE** oraz **93/99 HISTORIA**. Książki z tych dziedzin należy oznaczać podanym symbolem złożonym i szeregować alfabetycznie w obrębie działu według nazwisk autorów.

Inny sposób postępowania trzeba przyjąć w pozostałych działach złożonych, dla których „Wykaz niniejszy podaje symbole składających się na nie poddziałów.

Książki kwalifikujące się do tych działów oznaczamy symbolem wyrażającym bardziej dokładnie ich treść (tzn. symbolem pojedynczym). Karty w katalogu rzeczowym układamy jednak alfabetycznie w obrębie całego działu oznaczonego symbolem złożonym, a gdy zwiększy się liczba książek w dziale, sporządzamy odpowiednie przekładki i rozdzielamy całość na podgrupy. Tak np. książki z działu **71/76 URBANISTYKA. SZTUKI PLASTYCZNE** otrzymują w zależności od swej treści symbole: **71, 72, 73, 74, 75, 76,** ale ich karty ustawione są razem w jednym ciągu alfabetycznym (wg nazwisk autorów) za przekładką **71/76 URBANISTYKA. SZTUKI PLASTYCZNE.** Tak samo — książki na półce. Z chwilą gdy ten dział stanie się zbyt obszerny, wystarczy zrobić odpowiednie przekładki do wszystkich pięciu poddziałów, rozdzielić karty i książki wg zamieszczonych na nich symboli i już w obrębie każdej grupy uszeregować alfabetycznie, dopisując w miarę potrzeby w katalogu karty wtórne.

Ponadto ze względu na kierunki zainteresowań młodych czytelników może zaistnieć specjalne zapotrzebowanie na wydzielenie dodatkowo jakiejś określonej podgrupy z podanego działu głównego; np. z działu **62 INŻYNIERIA. TECHNIKA** poza podanym wyodrębnieniem najzasobniejszych obecnie poddziałów **621.3 ELEKTROTECHNIKA. TELEKOMUNIKACJA** oraz **629.7 TECHNIKA LOTNICZA I ASTRONAUTYKA,** może zaistnieć potrzeba wydzielenia poddziału **622 GÓRNICTWO** czy **629.11 TECHNIKA POJAZDÓW LĄDOWYCH. MOTORYZACJA.** Możliwości takie sygnalizuje w podanym schemacie „U w a g a", a decyzje w tym względzie pozostawia się bibliotekarzom. Pamiętać jednak należy, że raz podjęta decyzja musi być konsekwentnie realizowana, a wyodrębnienie bardziej szczegółowego poddziału w katalogu rzeczowym pociąga za sobą konieczność przestawienia książek na półkach. To z kolei wymaga zmiany sygnatur na bardziej szczegółowe i dokonania korekt w sygnaturach na kartach katalogowych zarówno w katalogu rzeczowym, jak i alfabetycznym. Ponadto wymagać będzie ewentualnych zmian w nazwie działu (w katalogu i na półce), z którego daną część wyodrębniono. Jeśli bowiem np. z posiadanego zasobu w dziale **56/58,** w którym znajdują się w jednym ciągu alfabetycznym książki oznakowane symbolami: **56, 57, 58,** zechcemy z czasem wydzielić grupę książek z dziedziny botaniki, to nie tylko zgrupujemy karty w katalogu w ciąg alfabetyczny za kartą rozdzielczą **58 BOTANIKA** oraz wyodrębnimy książki na półce, ale równocześnie odłączając tę grupę z dotychczasowego działu złożonego musimy zmienić brzmienie nazwy dla pozostałej części tego działu: **56/57 PALEONTOLOGIA. NAUKI BIOLOGICZNE,** ponieważ po odjęciu grupy **58** zmienił się zakres treściowy działu.

W stosunku do „Wykazu działów katalogu rzeczowego dla małych bibliotek publicznych", który stanowi podstawę do ustalania symboli klasyfikacyjnych podawanych na adnotowanych kartach katalogowych Biblioteki Narodowej (n a d kreską poziomą), „Wykaz" niniejszy wykazuje też pewne konieczne różnice. Ze względu na specyfikę księgozbiorów dla dzieci pozostawiono w bibliotekach dla dzieci i młodzieży symbol **369.4 HARCERSTWO** (dając jednak możliwość utworzenia — podobnie jak w małych bibliotekach — działu **329 HARCERSTWO I INNE ORGANIZACJE DZIECIĘCE I MŁODZIEŻOWE).** Ponadto dla wygody młodocianych czytelników uwzględniono możliwość wydzielenia z działu **943.8 HISTORIA POLSKI** książek dotyczących II wojny światowej przez utworzenie poddziału $\frac{943.8}{\text{II wojna}}$ **UDZIAŁ POLAKÓW W II WOJNIE ŚWIATOWEJ** (sygnaturę $\frac{943.8}{\text{II wojna}}$ należy wówczas wypisać na grzbietach książek). Jest to nieco inne rozwiązanie niż w wykazie dla małych bibliotek publicznych i należy o tym pamiętać przy korzystaniu z kart adnotowanych BN. Również w niektórych działach (złaszcza w 0 i 3) ze

względu na specyfikę literatury dla dzieci nieco odmiennie pogrupowano poddziały wydobywając tylko te grupy, które występują w księgozbiorach dla dzieci i młodzieży.

Jak wynika z powyższego, bibliotekarze opracowujący książki dla bibliotek dziecięcych będą często mieli na kartach adnotowanych symbole szersze, bardziej szczegółowe, które trzeba będzie odpowiednio do niniejszego schematu dopasować. Tak np. z podanego na kartach adnotowanych (nad kreską) symbolu **007** (Cybernetyka) trzeba w bibliotekach dla dzieci przyjąć tylko **00.** Natomiast w dziale złożonym **66/69 PRZEMYSŁY I RZEMIOSŁA. BUDOWNICTWO** karty adnotowane podawać będą symbole składowe tego działu, a biblioteki dla dzieci będą musiały klasyfikować te książki symbolem działu złożonego, ogólniejszego. Niekiedy jednak wydzielając jakąś bardziej szczegółową podgrupę ze względu na zainteresowania czytelników lub wymogi wychowawczo-programowe, trzeba będzie wprowadzić samodzielnie potrzebny symbol (np. przy wyodrębnianiu poddziału **656 ORGANIZACJA TRANSPORTU i POCZTY. RUCH DROGOWY).** W związku z powyższym symbole klasyfikacyjne umieszczane na kartach adnotowanych Biblioteki Narodowej należy stosować z uwagą, nie mechanicznie i w miarę potrzeby odpowiednio je zmieniać.

W Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej poza symbolami głównymi stosuje się też pomocnicze poddziały wspólne języka, formy, miejsca, czasu itp. W klasyfikacji księgozbiorów w bibliotekach dla dzieci stosujemy w zasadzie tylko symbol wspólny formy **(03)** oznaczający słownik i encyklopedię. Symbol ten dopisany do symbolu głównego określającego temat książki informuje, że omawiana w danej książce dziedzina wiedzy przedstawiona jest w formie encyklopedycznej. Tak np. książka „Rośliny użytkowe" otrzyma symbol **58(03).** Wprowadzenie poddziału wspólnego (03) pozwoli na wyodrębnienie oznaczonych nim książek w ramach poszczególnych działów. Poddział ten oczywiście opuszczamy podając symbol encyklopedii ogólnej.

I wreszcie ostatnie uwagi metodyczne dotyczące już samej budowy katalogu rzeczowego. Przede wszystkim wymaga wyjaśnienia sprawa stosowania przydziału wielokrotnego. Wprowadzamy go w przypadkach, gdy jest k o n i e c z n i e potrzebny, tzn. gdy chcemy uwypuklić istotne dla czytelnika elementy treści książki oraz gdy różnorodnej tematyki nie możemy wyrazić jednym symbolem ogólniejszym. W takich sytuacjach klasyfikujemy książkę dwoma (lub więcej) symbolami łącząc je przy pomocy dwukropka, a następnie sporządzamy tyle kart, ile było symboli w przydziale wielokrotnym, i umieszczamy je w odpowiednich działach katalogu. Na wszystkich kartach w górnym prawym rogu podajemy symbol wskazujący miejsce książki na półce (sygnaturę). Na ogół jest to pierwszy z symboli przydziału wielokrotnego. Np. książka Kurkiewicza „Pożyteczne przemiany" omawiająca zastosowanie praw fizyki dotyczących przemiany energii w technice, szczególnie w budowie maszyn otrzyma symbol **62 : 53,** musimy więc sporządzić dwie karty do katalogu rzeczowego. Na pierwszej karcie podkreślamy pierwszą część i wstawiamy ją do działu **62,** na drugiej karcie podkreślamy drugą część symbolu i kartę wstawiamy do działu **53.** Na wszystkich kartach a także na karcie w katalogu alfabetycznym podajemy jako sygnaturę symbol **62.** Potrzeba przydziału wielokrotnego uwidacznia się szczególnie w dziale biografii. Przyjmuje się bowiem, że symbol rzeczowy podaje się na pierwszym miejscu (taką metodę przyjęto w klasyfikacji centralnej, a więc w „Przewodniku Bibliograficznym" i na drukowanych adnotowanych kartach katalogowych Biblioteki Narodowej), a na drugim miejscu symbol **92** lub **92 A/Z.** W katalogu rzeczowym karty dotyczące danej biografii znajdują się w danym dziale rzeczowym i w dziale **92** (w układzie alfabetycznym wg nazwisk autorów publikacji) lub w dziale **92 A/Z** (uszeregowane wg nazwisk

osób opisywanych). Biblioteka może wg uznania ustawić te pozycje na półce albo zgodnie z podaną wyżej zasadą, tzn. w poszczególnych działach wiedzy, albo odstąpić od tego i umieścić je w działach **92 i 92 A/Z.** W drugim przypadku symbolem sygnatury będzie **92** lub **92** z nazwiskiem osoby opisywanej.

Aby katalog rzeczowy pełnił funkcję katalogu topograficznego i był równocześnie przydatny do okresowych kontroli księgozbioru (skontrum), najlepiej karty wtórne oznaczać kolorowym paskiem. Odsyłacze podane w poszczególnych działach powinny być umieszczone na kartach rozdzielczych tych działów. Stanowią one dodatkową informację dla bibliotekarza i czytelnika ułatwiającą korzystanie z katalogu.

Schemat niniejszy odnosi się do katalogu rzeczowego bibliotek dla dzieci, a więc do księgozbioru udostępnianego młodemu czytelnikowi. Dlatego księgozbiór fachowy bibliotekarza zawierający publikacje nie tylko z dziedziny bibliotekarstwa, ale też z zakresu pedagogiki, filozofii, itp. przeznaczone dla dorosłych, winien być ujęty oddzielnie.

Jak już było powiedziane na wstępie, katalog rzeczowy obejmuje tylko literaturę popularnonaukową. Literaturę piękną w bibliotekach dla dzieci klasyfikuje się w oparciu o inny system. Nie używa się symbolu 82—93, lecz klasyfikuje się książki znakiem działu lub poziomu w zależności od przyjętego układu. W układzie poziomowym oznaczamy stopień trudności danej pozycji (**Poziom I** — książeczki dla dzieci w wieku 6—8 lat, **Poziom II** — książeczki dla dzieci w wieku 9—10 lat, **Poziom III** — książki dla dzieci w wieku 11—14 lat, **Poziom IV** — książki dla młodzieży 14—15-letniej oraz dostępne im utwory z literatury dla dorosłych). W układzie działowym za podstawę podziału przyjmuje się przede wszystkim zawartość treściową pozycji (**N** — książeczki z wierszykami dla najmłodszych, **B** — baśnie i legendy, **Op** — łatwe opowiadania dla młodszych dzieci, **P** — powieści i opowiadania obyczajowe, **Prz** — powieści i opowiadania przygodowe, **H** — powieści i opowiadania historyczne, **Z** — powieści i opowiadania przyrodnicze, **F** — powieści i opowiadania fantastyczno-naukowe, **PD** — poezja, dramat). W dużych księgozbiorach można podawać w sygnaturze oba znaki (działu i poziomu) i stosować układ książek poziomowo-działowy lub działowo-poziomowy. Można również stosując układ książek działowy lub poziomowy traktować drugi znak jako dodatkową informację o książce.

WYKAZ DZIAŁÓW KATALOGU RZECZOWEGO

0 DZIAŁ OGÓLNY

00 OGÓLNE PODSTAWY WIEDZY I KULTURY. DZIEJE PISMA I KSIĄŻKI. CYBERNETYKA

Nauka i wiedza w ogólności. Organizacja i technika pracy umysłowej. Dokumentacja i informacja naukowa. Książka w ogólności, jej historia. Pismo, jego formy (m. in. szyfry, kody) i historia. Materiały i narzędzia pisarskie. Normalizacja. Cybernetyka. Cywilizacja. Kultura. Postęp.

01/02 BIBLIOGRAFIA. BIBLIOTEKARSTWO. CZYTELNICTWO

01 BIBLIOGRAFIA: Teoria, metody, technika. Spisy bibliograficzne, poradniki bibliograficzne podające lekturę z określonych dziedzin wiedzy lub na określony temat. Katalogi.

U w a g a : Bibliografie dotyczące określonej dziedziny zagadnień otrzymują — jako drugi — symbol danego działu wiedzy.

02 BIBLIOTEKARSTWO: Zadania, znaczenie i rozwój bibliotek. Organizacja bibliotek. Technika i metody pracy bibliotecznej. Biblioteki różnych rodzajów. Czytelnictwo: psychologia, metodyka. Informacje i poradnictwo w dziedzinie doboru lektury. Czytelnictwo dzieci i młodzieży.

03 ENCYKLOPEDIE I SŁOWNIKI ENCYKLOPEDYCZNE — OGÓLNE

Encyklopedie i słowniki encyklopedyczne zawierające wiadomości ze wszystkich lub kilku dziedzin wiedzy.

U w a g a : Encyklopedie i słowniki poświęcone jednej dziedzinie wiedzy otrzymują symbol tej dziedziny z dodatkiem symbolu wspólnego formy (03). Słowniki językowe otrzymują symbol językoznawstwa czyli 80.

05 CZASOPISMA. INFORMATORY. KALENDARZE

Oprawne roczniki czasopism. Informatory ogólne. Kalendarze ogólne, tzn. takie, w których zamieszczone są artykuły i informacje na różne tematy (np. Kalendarz Robotniczy).

Historia filozofii. Problemy, kierunki i teorie filozoficzne z zakresu teorii bytu, teorii poznania, logiki i estetyki ze szczególnym uwzględnieniem filozofii marksistowskiej. — Psychologia — zagadnienia w ujęciu teoretycznym oraz poradniki wskazujące sposób postępowania zgodny z zasadami tej nauki. — Etyka, moralność — zagadnienia teoretyczne oraz publikacje omawiające i propagujące określone normy postępowania w życiu osobistym, społecznym i rodzinnym.

Uwaga: Można wyodrębnić poddziały 159.9 Psychologia; 17 Etyka. Moralność.

2 RELIGIOZNAWSTWO

Ogólne zagadnienia religioznawcze. Religia a nauka. Deizm. Ateizm. Religia chrześcijańska. Religie i kultury niechrześcijańskie (m. in. buddyzm, judaizm, mahometanizm). Mitologie greckie, rzymskie i inne.

3 NAUKI SPOŁECZNE

30 OGÓLNE ZAGADNIENIA SPOŁECZNE. SOCJOLOGIA. SOCJOGRAFIA

Socjologia — zagadnienia, dziedziny i systemy socjologiczne. Opisy społeczeństw oraz zjawisk społecznych zachodzących w Polsce i w innych krajach. — Zagadnienia społeczne w ogóle — publikacje o charakterze reportażowym i publicystycznym, które omawiają różne zjawiska i zagadnienia społeczne występujące w Polsce Ludowej i w innych krajach (często w powiązaniu z faktami politycznymi i gospodarczymi). — Socjografia — opisy krajów, państw i społeczeństw przedstawiające ich sytuację społeczną (polityczną, ekonomiczną i kulturalną).

Podróże i opisy krajów z różnych punktów widzenia zob. dział 91.
Podróże po Polsce i opisy regionów i miejscowości z różnych punktów widzenia — zob. dział 914.38.

31/36 STATYSTYKA. POLITYKA. EKONOMIA. PRAWO. WŁADZE. OPIEKA SPOŁECZNA

31 STATYSTYKA: pojęcia statystyczne, metody i technika badań statystycznych. Dane statystyczne dotyczące Polski i innych krajów.

32 POLITYKA: Formy organizacji politycznej i nauka o państwie. Polityka wewnętrzna poszczególnych państw. Międzynaro-

dowe stosunki polityczne. Polityka zagraniczna prowadzona przez poszczególne państwa. Partie i stronnictwo polityczne. Społeczno-polityczne organizacje masowe i młodzieżowe.

33 EKONOMIA polityczna, sytuacja gospodarcza. Planowanie gospodarcze. Praca. Związki Zawodowe.

34 PRAWO: Różne rodzaje i formy prawa. Prawo państwowe (m. in konstytucje), ustrój państwowy, władze, ich uprawnienia. Prawo karne, cywilne i in. Sądownictwo.

35 ADMINISTRACJA PUBLICZNA: Działalność władz i urzędów centralnych i terenowych. Rady Narodowe.

36 OPIEKA I POMOC SPOŁECZNA: Instytucje opieki społecznej (m. in. zakłady opieki: szpitale, ambulatoria, sanatoria, domy starców, domy dziecka, żłobki, kolonie). Stowarzyszenia humanitarne (m. in. PCK). Ubezpieczenia.

355 WOJSKOWOŚĆ. OBRONA NARODOWA. SIŁY ZBROJNE

Organizacja sił zbrojnych. Organizacja obrony kraju. Taktyka i strategia wojskowa.

Historia wojen — zob. działy: 93/99 i 943.8.

369.4 HARCERSTWO I INNE ORGANIZACJE DZIECIĘCE

Organizacja i działalność Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP). system pracy drużyn itp.

U w a g a : Zamiast tego działu można utworzyć dział 329.78. Harcerstwo i inne organizacje dziecięce i młodzieżowe.

37 OSWIATA. WYCHOWANIE. SZKOLNICTWO WYBÓR ZAWODU. WYKORZYSTYWANIE WOLNEGO CZASU

Systemy i formy wychowania. Wychowanie przedszkolne. Organizacja szkoły. Szkolnictwo podstawowe, średnie, wyższe. Wybór zawodu, szkolnictwo zawodowe. Kształcenie pozaszkolne, zaoczne, kursy. Praca kulturalno-oświatowa. Wykorzystanie wolnego czasu. Kolekcjonerstwo. Hobby.

Organizacja i technika pracy umysłowej — zob. też dział 00.
Majsterkowanie — zob. też dział 689.

38 HANDEL. METROLOGIA

Zagadnienia ogólne handlu, handel wewnętrzny, zagraniczny, międzynarodowy — z punktu widzenia ekonomicznego. — Metrologia — wagi i miary, system metryczny i inne.

U w a g a : Można tego działu nie wyodrębniać, lecz połączyć go z działem 31/36. Otrzymamy wtedy symbol działu 31/36+38.

39 ETNOGRAFIA. ZWYCZAJE I OBYCZAJE. FOLKLOR

Ubiory. Moda. Stroje ludowe. Obyczaje życia prywatnego i rodzinnego, publicznego i społecznego. Zwyczaje towarzyskie, prze-

pisy zachowania się. Społeczne stanowisko kobiety. Życie i obyczaje ludów pierwotnych. Tradycje ludowe i twórczość ludowa (literacka): wierzenia i zwyczaje, pieśni i przyśpiewki ludowe, obrzędy.

5 MATEMATYKA. NAUKI PRZYRODNICZE

50 ZAGADNIENIA OGÓLNE NAUK MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZYCH. OCHRONA PRZYRODY

Ogólne zagadnienia nauk matematyczno-przyrodniczych i nauk przyrodniczych. Przyroda w ogólności. Ochrona przyrody i form życia w warunkach naturalnych. Parki narodowe i rezerwaty

Uwaga: Można wydzielić poddział 502.7. Ochrona przyrody. Rezerwaty.

51 MATEMATYKA

Arytmetyka. Algebra. Geometria (m. in. trygonometria). Analiza matematyczna (rachunek różniczkowy i całkowy). Metody numeryczne. Pomoce obliczeniowe. Rachunek prawdopodobieństwa. Gry i rozrywki matematyczne.

52 ASTRONOMIA. GEODEZJA

Mechanika nieba: Układ słoneczny, układy gwiezdne, planety, Ziemia jako ciało niebieskie, jej ruch itp. Astrofizyka — budowa gwiazd, Słońce jako gwiazda. Budowa wszechświata. Astronomia praktyczna (m. in. obserwatoria, instrumenty, przyrządy). — Geodezja, pomiary ziemi. — Chronologia. Powstanie i reformy kalendarza. Określenie i pomiar czasu.

53/54 FIZYKA. CHEMIA

53 FIZYKA: Mechanika, akustyka. Ciepło. Elektryczność, magnetyzm i elektromagnetyzm. Optyka. Fizyczna budowa materii (mechanika kwantowa, budowa atomów, cząstki elementarne). Teoria względności.

54 CHEMIA: Związki chemiczne (wiązania chemiczne, wartościowość, reakcje chemiczne). Chemia analityczna. Chemia nieorganiczna i organiczna. Mineralogia. Krystalografia.

55 GEOLOGIA I NAUKI POKREWNE

Geofizyka. Geochemia. Geobiologia. Geologia ogólna — kształt, budowa i pochodzenie Ziemi. Ukształtowanie powierzchni Ziemi. Meteorologia. Klimatologia. Petrografia — skały, badania skał. Złoża minerałów, rud i skał użytecznych. Poszukiwania geologiczne. Hydrologia.

56/58 **PALEONTOLOGIA. NAUKI BIOLOGICZNE. BOTANIKA**

56 PALEONTOLOGIA kolejnych pokładów geologicznych. Metody badań skamieniałości. Paleobotanika. Paleozoologia.

57 NAUKI BIOLOGICZNE: Antropologia (m. in. pochodzenie człowieka, rasy ludzkie). Biologia ogólna: dziedziczność, zmienność i powstawanie życia i gatunków. Morfologia i fizjologia ogólna. Nauka o komórce. Symbioza, pasożytnictwo. Mikrobiologia. Bakteriologia. Ogólne właściwości życia. Biochemia. Witaminy. Ekologia — stosunek organizmów do środowiska.

58 BOTANIKA: Fizjologia, morfologia i rozwój roślin. Roślina a środowisko. Rozmieszczenie geograficzne roślin. Rośliny w podziale na typy, podtypy i klasy. Przewodnik do oznaczania roślin.

Uprawa roślin — zob. dział 63.

59 **ZOOLOGIA**

Zoologia ogólna — fizjologia, morfologia, rozwój zwierząt, psychologia zwierząt. Opisy zwierząt w podziale na typy, gromady, rzędy, rodziny itd.

Hodowla zwierząt — zob. dział 63.

Anatomia i fizjologia człowieka — zob. dział 61.

6 NAUKI STOSOWANE: MEDYCYNA. TECHNIKA. ROLNICTWO

60 **ZAGADNIENIA OGÓLNE NAUK STOSOWANYCH. WYNALAZKI**

Wynalazczość w ujęciu ogólnym, historia wynalazków.

Wynalazki z określonych dziedzin wiedzy — zob. odpowiednie działy.

61 **MEDYCYNA**

Anatomia i fizjologia ciała ludzkiego. Higiena ogólna i osobista. Zdrowie publiczne — organizacja służby zdrowia, nadzór, kontrola sanitarna, zapobieganie epidemiom. Bezpieczeństwo i higiena pracy, ochrona przeciwpożarowa, ratownictwo i pomoc w nagłych wypadkach. Farmacja. Choroby ludzi i ich leczenie. Weterynaria — choroby i leczenie zwierząt domowych.

Pielęgnowanie ciała; kosmetyka — zob. dział 64.

62 **INŻYNIERIA. TECHNIKA W OGÓLNOŚCI**

Technika w ogólności, jej historia, rozwój i perspektywy. Badania materiałów, ich własności techniczne. Budowa maszyn. Technika jądrowa. Gospodarka energetyczna. — Górnictwo — teoria i historia. Górnictwo węgla, rud metali, skał wapiennych, kamieni, soli, siarki itp. Urządzenia i eksploatacja kopalń. — Inżynieria lądowa, wodna i sanitarna. — Technika po-

jazdów lądowych. Motoryzacja — budowa pojazdów, technika eksploatacji, konserwacja, zastosowanie. — Budownictwo okrętowe — okręty, statki, łodzie, żaglówki, kajaki, motorówki, ślizgacze. Stocznie, doki. Podnoszenie okrętów zatopionych. Ratownictwo okrętowe.

Uwaga: Można wydzielić książki dotyczące górnictwa, samochodów i okrętów, tworząc poddziały: 622 Górnictwo: 629.11 Technika pojazdów lądowych. Motoryzacja; 629.12 Budownictwo okrętowe.

621.3 ELEKTROTECHNIKA. TELEKOMUNIKACJA

Elektroenergetyka. Wytwarzanie, przesyłanie i rozdział energii elektrycznej, elektrownie, maszyny elektryczne, grzejnictwo elektryczne. Technika fal, drgań i impulsów elektrycznych. Elektronika. Telekomunikacja — telegrafia, telefonia, radiokomunikacja, telewizja, sygnalizacja, zdalne sterowanie i pomiary zdalne.

629.7 TECHNIKA LOTNICZA I ASTRONAUTYCZNA

Budowa statków powietrznych. Lotnictwo — technika lotu, pierwsze próby lotów, pierwsze balony powietrzne, sterowce, latawce, szybowce, samoloty, helikoptery. Urządzenia do sterowania i lądowania, lotniska, hangary itp. Astronautyka — statki kosmiczne, rakiety kosmiczne, stacje kosmiczne, sztuczne satelity itp.

63 ROLNICTWO. LEŚNICTWO. HODOWLA

Ogólne zagadnienia rolnictwa — prowadzenie gospodarstwa rolnego. Maszyny i narzędzia rolnicze. Mechanizacja rolnictwa. Gleboznawstwo. Prace rolnicze. Inżynieria rolna (m. in. melioracje). Nawożenie i uprawa roślin. Leśnictwo. Sadownictwo. Ogrodnictwo. Warzywnictwo. Kwiaciarstwo. Zootechnika. Hodowla zwierząt. Łowiectwo. Rybactwo, rybołówstwo i hodowla ryb.

64 GOSPODARSTWO DOMOWE

Ogólne zagadnienia prowadzenia gospodarstwa domowego i zakładów zbiorowego żywienia. Hotelarstwo. Przyrządzanie posiłków — gotowanie, pieczenie itp. Mieszkanie — jego urządzenie i konserwacja. Odzież — szycie, naprawa, roboty na drutach itp. ręczne robótki. Kosmetyka. Pranie, porządki domowe. Przyjmowanie gości.

65 KIEROWNICTWO. ORGANIZACJA BIUR I PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁOWYCH I HANDLOWYCH, TRANSPORTU I ŁĄCZNOŚCI POLIGRAFIA

Kierownictwo — teoria, metodyka, systemy, organizacja. — Praca biurowa. — Przemysł poligraficzny — historia drukarstwa, formy i technologia druku. Działalność wydawnicza. Księgarstwo. — Organizacja transportu i poczty. Ruch drogowy, przepisy ruchu drogowego. — Rachunkowość, księgowość. Organizacja przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych.

Uwaga: Można wydzielić książki dotyczące drukarstwa oraz poczty i ruchu drogowego, tworząc poddziały: 655 Przemysł poligraficzny; 656 Organizacja transportu i poczty. Ruch drogowy.

66/69 **PRZEMYSŁY I RZEMIOSŁA. BUDOWNICTWO**

Przemysł chemiczny, fermentacyjny, spożywczy, szklarski, ceramiczny, farbiarski i lakierniczy, mydlarski i kosmetyczny, metalurgiczny i hutnictwo, wyroby z metali, jubilerstwo. Przemysł drzewny, skórzany, celulozowo-papierniczy, włókienniczy, przemysł kauczukowy i tworzyw sztucznych. Mechanika precyzyjna, przemysł przyrządów pomiarowych i precyzyjnych, kuźnictwo, ślusarstwo, rusznikarstwo, wyrób przyrządów oświetleniowych, pieców i grzejników. Meblarstwo, tapicerstwo, siodlarstwo, rymarstwo, introligatorstwo, przemysł odzieżowy, szczotkarstwo, tokarstwo artystyczne, wyrób zabawek i galanterii. — Budownictwo — materiały i elementy budowlane, roboty murarskie, ciesielskie i stolarskie, wyposażenie i instalacje w budynkach. Ogrzewanie, wentylacja i klimatyzacja. Ochrona budynków. Urządzenia zabezpieczające.

689 **MAJSTERKOWANIE**

Techniczne i ręczne prace amatorskie. Sporządzanie różnego rodzaju sprzętów, przedmiotów, zabawek itp. do własnego użytku. Modelarstwo.

7 SZTUKA. ROZRYWKI. SPORT

Zagadnienia ogólne sztuki i rzemiosła artystycznego. Historia i teoria sztuki. Estetyka. Style w sztuce. — Sztuka radiowa i telewizyjna — wychowawcza rola radia i telewizji, programy radiowe i telewizyjne, przygotowanie audycji oraz ich recepcja.

Uwaga: Można wydzielić książki dotyczące sztuki radiowej i telewizyjnej tworząc poddział 7.09 Radio i telewizja.

71/76 **URBANISTYKA. SZTUKI PLASTYCZNE**

71 PLANOWANIE PRZESTRZENNE: Urbanistyka, kształtowanie krajobrazu (terenów zabudowanych, parków i ogrodów). Ochrona krajobrazu. Ochrona i konserwacja zabytków.

72 ARCHITEKTURA: Historia i teoria architektury. Style architektoniczne. Budynki i budowle o różnym przeznaczeniu. Zdobnictwo architektoniczne.

73 RZEŹBA I SZTUKI POKREWNE: Historia i teoria rzeźby i sztuk pokrewnych. Medalierstwo. Numizmatyka. Ceramika artystyczna. Metaloplastyka.

74 RYSUNEK. RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE: Historia i teoria rysunku. Różne rodzaje rysunków (m. in. rysunek techniczny — kreślarstwo). — Rzemiosło artystyczne — artystyczne roboty ręczne (także ludowe) z drzewa, papieru, słomy itp., tkactwo, koronkarstwo, hafty, plecionkarstwo i in.

75 MALARSTWO: Historia, teoria i technika malarska. Style w malarstwie. Różne rodzaje malarstwa. Artyści malarze.

76 GRAFIKA: Historia, teoria i technika sztuki graficznej. Drzeworyty, miedzioryty itp. Litografia. Grafika użytkowa (plakaty i in.).

77 **FOTOGRAFIA**

Teoria zjawisk fotograficznych. Aparaty i materiały fotograficzne. Procesy fotograficzne. Różne techniki fotograficzne (m. in. fotografia barwna). Specjalne zastosowanie techniki fotograficznej (m. in. fotokopie, mikrofilmy, telefotografia).

78 **MUZYKA**

Wiadomości ogólne o muzyce, historia i teoria muzyki. Rodzaje muzyki: muzyka symfoniczna, instrumentalna, teatralna, operowa, wokalna, chóralna, taneczna, rozrywkowa, pieśni i piosenki. Muzycy i kompozytorzy.

791/794 **ROZRYWKI. FILM. TEATR. GRY I ZABAWY TOWARZYSKIE**

Zabawy publiczne i widowiska. Cyrk. Film — historia sztuki filmowej, produkcja filmów, wyświetlanie. Teatr zawodowy — historia teatru, sztuka teatralna, reżyser, aktor. Przedstawienia teatralne, dramatyczne, muzyczne, kabaretowe, baletowe. Teatr lalek. Teatr amatorski — prace teoretyczne i metodyczne, materiały repertuarowe. — Gry i zabawy towarzyskie. Zagadki. Łamigłówki. Gry stołowe: domino, szachy, warcaby, pasjanse, tenis stołowy.

Uwaga: Można wydzielić poddziały: 793.1 Teatr amatorski, 793.7 Gry umysłowe. Zagadki.

796/799 **SPORT. WYCHOWANIE FIZYCZNE**

Zawody sportowe, olimpiady. Gry sportowe. Gry ruchowe i zręcznościowe. Gry w piłkę. Gimnastyka. Lekkoatletyka. Turystyka. Alpinistyka, taternictwo, ratownictwo górskie. Kolarstwo. Sport samochodowy i motocyklowy. Sport zapaśniczy i obronny (m. in. boks, dżudo, szermierka). Sporty zimowe. Sporty wodne i powietrzne. Sport jeździecki. Wędkarstwo, myśliwstwo, strzelectwo sportowe.

8 JĘZYKOZNAWSTWO. LITERATURA PIĘKNA

80 **JĘZYKOZNAWSTWO**

Zagadnienia ogólne językoznawstwa, pochodzenie i rozwój języka, poprawność językowa, rodzaje języków. Ortografia, fonetyka, leksykologia. Słowniki ortograficzne, wyrazów obcych itp. Słowniki językowe wielojęzyczne. Gramatyka.

Historia i teoria literatury. Prace krytyczne o twórczości pisarzy oraz o poszczególnych dziełach literackich. Szkice na tematy literackie.

Uwaga: W bibliotekach dziecięco-młodzieżowych obsługujących młodzież szkół średnich można wyodrębnić poddział: 82 A/Z Prace krytyczne o twórczości pisarzy oraz o poszczególnych dziełach (w układzie alfabetycznym wg nazwisk pisarzy) [1].

Uwaga: W bibliotekach dla dzieci utwory literatury pięknej klasyfikuje się tylko przy pomocy oznaczenia poziomu określającego stopień trudności, ewentualnie znakiem działu charakteryzującym treść książki (zależnie od przyjętego systemu), z pominięciem symbolu literatury pięknej dla dzieci i młodzieży 82—93.

9 GEOGRAFIA. BIOGRAFIE. HISTORIA

91 GEOGRAFIA. OPISY KRAJÓW. PODRÓŻE

Zagadnienia ogólne geografii i krajoznawstwa. Historia geografii i odkryć geograficznych. Geografia fizyczna, geografia gospodarcza. Geografia całego świata, poszczególnych kontynentów i krajów (z wyjątkiem książek z geografii i krajoznawstwa Polski). Informatory geograficzne i krajoznawcze. Relacje z podróży do poszczególnych krajów i dalekich podróży po różnych krajach, morzach i oceanach oraz wypraw alpinistycznych.

Uwaga: W przypadku bardziej rozbudowanych księgozbiorów należałoby oddzielić zagadnienia ogólne od geografii poszczególnych krajów. Wówczas wydzielamy geografię poszczególnych kontynentów (wraz z geografią krajów i relacjami z podróży) tworząc poddziały: 914 Europa, 915 Azja; 916 Afryka; 917 Ameryka Północna i Środkowa; 918 Ameryka Południowa; 919 Indonezja, Oceania, Australia, kraje polarne.

Zob. też dział 30 Ogólne zagadnienia społeczne. Socjologia. Socjografia.

912 MAPY. ATLASY. GLOBUSY

914.38 GEOGRAFIA POLSKI. OPISY REGIONÓW I MIEJSCOWOŚCI. KRAJOZNAWSTWO

Historia geografii polskiej. Geografia fizyczna i gospodarcza, monografie regionalne, przewodniki, opisy krajoznawcze Polski i jej regionów (uwzględniające historię regionu, geografię, gospodarkę, bogactwa naturalne, kulturę, zabytki, folklor). Opisy podróży po Polsce, wycieczek górskich i wypraw jaskiniowych.

Zob. też dział 30 Ogólne zagadnienia społeczne. Socjologia. Socjografia.

[1] Dla prac historycznych i krytycznych o twórczości poszczególnych pisarzy przyjęty jest w zasadzie symbol 82(091) A/Z. W niniejszym wykazie symbol ten został uproszczony.

92 **BIOGRAFIE ZBIOROWE**

Zbiory życiorysów sławnych ludzi (publikacje zawierające więcej niż 3 biografie).

Uwaga: Publikacje omawiające życie i działalność osób związanych z określoną dziedziną wiedzy otrzymują jako pierwszy symbol danej dziedziny, a jako drugi symbol 92 (np. Poczet wielkich chemików otrzyma symbol 54 : 92).

92 A/Z **BIOGRAFIE INDYWIDUALNE. PAMIĘTNIKI**

Życiorysy lub fragmenty życiorysów poszczególnych osób. Autobiografie. Pamiętniki.

Uwaga: Uszeregowanie pozycji w jednym ciągu alfabetycznym wg nazwisk osób opisywanych i autorów pamiętników.

93/99 **HISTORIA**

Historia jako nauka. Metodyka badań historycznych. Archiwistyka. Archeologia. Historia kultury. Prehistoria. Historia świata starożytnego. Historia powszechna, średniowieczna i nowożytna. Historia państw Europy i innych kontynentów do II wojny światowej włącznie.

943.8 **HISTORIA POLSKI**

Prehistoria oraz historia Polski polityczna, społeczna, gospodarcza od początków państwa do II wojny światowej włącznie. Historia kultury. Historia polskich ruchów rewolucyjnych.

Uwaga: W bibliotekach dla dzieci można wydzielić książki dotyczące II wojny światowej stosując przekładkę: $\frac{943.8}{\text{II wojna}}$ UDZIAŁ POLAKÓW W II WOJNIE ŚWIATOWEJ.

INDEKS PRZEDMIOTOWY

Administracja publiczna 35

Afryka
- geografia 91 lub 916
- historia 93/99
- mapy 912
- opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 916
- podróże 91 lub 916
- przewodniki krajoznawcze 91 lub 916
- zagadnienia społeczne 30

Akustyka 53

Algebra 51

Alpinistyka 796/799

Ameryka Południowa
- geografia 91 lub 918
- historia 93/99
- mapy 912
- opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 918
- podróże 91 lub 918
- przewodniki krajoznawcze 91 lub 918
- zagadnienia społeczne 30

Ameryka Północna
- geografia 91 lub 917
- historia 93/99
- mapy 912
- opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 917
- podróże 91 lub 917
- przewodniki krajoznawcze 91 lub 917
- zagadnienia społeczne 30

Ameryka Środkowa
- geografia 91 lub 917
- historia 93/99
- mapy 912
- opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 917
- podróże 91 lub 917

Ameryka Środkowa cd.
- przewodniki krajoznawcze 91 lub 917
- zagadnienia społeczne 30

Analiza matematyczna 51

Anatomia człowieka 61

Anatomia zwierząt 59

Antarktyda
- geografia 91 lub 919
- podróże 91 lub 919

Antropologia 57

Archeologia 93/99

Architektura 72

Archiwistyka 93/99

Arktyka
- geografia 91 lub 919
- podróże 91 lub 919

Artyści — zob. poszczególne dziedziny sztuki

Arytmetyka 51

Astrofizyka 52

Astronautyka 629.7

Astronomia 52

Atlasy 912

Atomowa budowa 53

Australia
- geografia 91 lub 919
- historia 93/99
- mapy 912
- opisy z różnych punktów widzenia 91 lub 919
- podróże 91 lub 919
- przewodniki krajoznawcze 91 lub 919
- zagadnienia społeczne 30

Autobiografie 92 A/Z

Azja
- geografia 91 lub 915
- historia 93/99
- mapy 912

Azja cd.
opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 915
podróże 91 lub 915
przewodniki krajoznawcze 91 lub 915
zagadnienia społeczne 30

Bakteriologia 57
Balet 791/794
Balony powietrzne 629.7
Bezpieczeństwo i higiena pracy 61
BHP 61
Bibliografia — teoria, metody, technika 01
Bibliograficzne — spisy, poradniki 01
Bibliotekarstwo 02
Biblioteki 02
Biochemia 57
Biografie indywidualne 92 A/Z
Biografie zbiorowe 92
Biologia 57
Biura — organizacja 65
Biurowa praca — organizacja i technika 65
Boks 796/799
Botanika 58
Budowle — architektura 72
Budownictwo 66/69

Celulozowo-papierniczy przemysł 66/69
Ceramiczny przemysł 66/69
Ceramika — artystyczna 73
Chemia 54
Chemiczne — związki, reakcje 54
Chemiczny przemysł 66/69
Choroby ludzi — leczenie 61
Choroby zwierząt — leczenie 61
Chronologia 52
Ciało ludzkie — pielęgnacja 64
Ciepło 53
Ciesielskie — roboty 66/69
Cybernetyka 00
Cyrk 791/794
Cywilizacja 00
Cywilne prawo 34
Czas — pomiary 52
Czas wolny — wykorzystywanie 37
Czasopisma 05
Czytelnictwo 02
Czytelnictwo dzieci i młodzieży 02

Dokumentacja naukowa 00
Domino 791/794
Dramaty — przedstawienia 791/794
Druga wojna światowa — udział Polaków 943.8 II wojna
Dukarstwo — historia, technika 65 lub 655
Drzewny przemysł 66/69
Drzeworyty 76
Dział ogólny 0
Dziedziczność, zmienność, powstawanie życia i gatunków 57
Dżudo 796/799

Ekologia ogólna 57
Ekologia roślin 58
Ekonomia polityczna 33
Elektroenergetyka 621.3
Elektromagnetyzm 53
Elektronika 621.3
Elektrotechnika 621.3
Elektryczność 53
Elementarne cząstki 53
Encyklopedie — ogólne 03
Energetyczna gospodarka 62
Estetyka 7
Etnografia 39
Etyka 1 lub 17
Europa
geografia 91 lub 914
historia 93/99
mapy 912
opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 914
podróże 91 lub 914
przewodniki krajoznawcze 91 lub 914
zagadnienia społeczne 30

Farbiarski przemysł 66/69
Farmacja 61
Fermentacyjny przemysł 66/69
Film 791/794
Filozofia 1
Filozofia marksistowska 1
Fizjologia człowieka 61
Fizjologia ogólna 57
Fizjologia roślin 58
Fizjologia zwierząt 59

Fizyka 53
Folklor 39
Fonetyka 80
Fotografia 77
Fotokopie 77

Galanteria — wyrób 66/69
Geobiologia 55
Geochemia 55
Geodezja 52
Geofizyka 55
Geografia — zagadnienia ogólne 91
Geografia Polski 914.39
Geografia świata 91
Geografia roślin 58
Geografia zwierząt 59
Geologia i nauki pokrewne 55
Geometria 51
Gimnastyka 796/799
Gleboznawstwo 63
Globusy 912
Gospodarka energetyczna 62
Gospodarstwo domowe 64
Gospodarstwo rolne — prowadzenie 63
Goście — przyjmowanie 64
Gotowanie 64
Górnictwo 62 lub 622
Grafika 76
Gramatyka 80
Gry matematyczne 51
Gry umysłowe 791/794 lub 793.7
Gwiazdy 52

Handel
  ekonomika 38
  organizacja i technika 65
Harfy artystyczne 74
Hangary 629.7
Harcerstwo 369.4
Helikoptery 629.7
Higiena osobista 61
Higiena pracy 61
Historia powszechna 93/99
Historia Polski 943.8
Hobby 37
Hodowla 63
Hodowla roślin 63
Hodowla zwierząt 63
Hotelarstwo 63
Humanitarne stowarzyszenia 36
Hutnictwo 66/69
Hydrologia 55

Indonezja
  geografia 91 lub 919
  historia 93/99
  mapy 912
  opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 919
  podróże 91 lub 919
  przewodniki krajoznawcze 91 lub 919
  zagadnienia społeczne 30
Informacja naukowa 00
Informatory ogólne 05
Informatory — geograficzne i krajoznawcze świata 91
Instalacja w budynkach 66/69
Instrumentalna muzyka 78
Instytucje opieki społecznej 36
Introligatorstwo 66/69
Inżynieria — zagadnienia ogólne 62
Inżynieria lądowa 62
Inżynieria sanitarna 62
Inżynieria rolna 63
Inżynieria wodna 62

Jądrowa technika 62
Jeździectwo 796/799
Językoznawstwo 80
Jubilerstwo 66/69

Kabaret 791/794
Kalendarze ogólne 05
Karne prawo 34
Katalogi 01
Kauczukowy przemysł 66/69
Kierownictwo — teoria, metodyka, systemy, organizacja 65
Klimatologia 55
Kobieta — społeczne stanowisko 39
Kolarstwo 796/799
Kolekcjonerstwo 37
Komórka — biologia 57
Konstytucje 34
Kopalnie — urządzenia i eksploatacja 62 lub 622
Koronkarstwo — artystyczne 74

Kosmetyczny przemysł 66/69
Kosmetyka 64
Kosmiczne rakiety 629.7
Kosmiczne stacje 629.7
Kosmiczne statki 629.7
Kraje polarne
geografia 91 lub 919
historia odkryć 91 lub 919
mapy 912
podróże 91 lub 919
Kraje świata — opisy 91
Krajobraz — kształtowanie i ochrona 71
Krajoznawstwo Polski 914.38
Krajoznawstwo świata 91
Krystalografia 54
Krytyka literacka 82
Książka — druk 65 lub 655
historia 00
w ogólności 00
wydawnictwa 65 lub 655
Księgarstwo 65 lub 655
Księgowość 65
Kształcenie pozaszkolne — zaoczne, kursy 37
Kukiełki 791/794
Kultura 00
Kuźnictwo 66/69
Kwantowa mechanika 53
Kwiaciarstwo 63

Lakierniczy przemysł 66/69
Lekkoatletyka 796/799
Leksykologia 80
Leśnictwo 63
Literatura — historia, teoria, krytyka 82
Litografia 76
Logika 1
Lotnictwo 629.7
Lotniska 629.7
Ludowa twórczość 39
Ludowe obrzędy 39
Ludowe stroje 39
Ludowe tradycje 39
Ludowe wierzenia i zwyczaje 39

Łamigłówka 791/794 lub 793.7
Łodzie — budowa 62 lub 629.12
Łowiectwo 63

Majsterkowanie 689
Malarstwo 75
Mapy 912
Maszyny 62
Maszyny rolnicze 63
Matematyka 51
Materiały
badania 62
techniczne własności 62
Materiały repertuarowe 791/794 lub 793.1
Meblarstwo 66/69
Mechanika — fizyka 53
Mechanika kwantowa 53
Mechanika precyzyjna 66/69
Mechanizacja rolnictwa 63
Medalierstwo 73
Medycyna 61
Melioracja 63
Metaloplastyka 73
Metalurgiczny przemysł 66/69
Meteorologia 55
Metody numeryczne — matematyka 51
Metrologia 38
Miary 38
Miedzioryty 76
Mieszkanie — urządzenia i konserwacja 64
Mikrobiologia 57
Mikrofilmy 77
Mineralogia 54
Minerały — złoża 55
Mitologia 2
Młodzież — organizacje społeczno-polityczne 32
Moda 39
Modelarstwo 689
Moralność 1 lub 17
Morfologia ogólna 57
Morfologia roślin 58
Morfologia zwierząt 59
Motoryzacja 62 lub 629.11
Murarskie roboty 66/69
Muzyczne przestawienia 791/794
Muzyka 78
Mydlarski przemysł 66/69

Narzędzia rolnicze 63
Nauka 00
Nauka o literaturze 82
Nauka o państwie 32

Nauki matematyczno-przyrodnicze — zagadnienia ogólne 50
Nauki przyrodnicze 5
zagadnienia ogólne 50
Nauki społeczne 3
Nauki stosowane 6
zagadnienia ogólne 60
Nawożenie i uprawa roślin 63
Normalizacja 00
Numeryczne metody — matematyka 51
Numizmatyka 73

Obrona narodowa 355
Obrzędy ludowe 39
Obserwatoria astronomiczne 52
Obyczaje 39
Oceania
geografia 91 lub 919
historia 93/99
mapy 912
podróże 91 lub 919
Oceanografia 55
Ochrona krajobrazu 71
Ochrona przeciwpożarowa 61
Ochrona przyrody 50 lub 502.7
Ochrona zabytków 71
Odkrycia geograficzne 91
Odzież — szycie, naprawa 64
Odzieżowy przemysł 66/69
Ogólny dział 0
Ogrodnictwo 63
Okręty — technika 62 lub 629.12
Olimpiady 796/799
Operowa muzyka 78
Opieka społeczna 36
Optyka 53
Organizacje dziecięce 369.4
Organizacje społeczno-polityczne 32
Organizacje społeczno-polityczne młodzieży 32
Ortografia 80
Oświata 37
Oświetlenie
technika 62
produkcja urządzeń 66/69

Paleobotanika 56
Paleontologia 56
Palezoologia 56
Pamiętniki 92 A/Z
Państwowe prawo 34
Papierniczy przemysł 66/69
Parki narodowe 50 lub 502.7
Partie polityczne 32
Pasjanse 791/794
Pasożytnictwo — biologia 57
PCK 36
Petrografia 55
Piece — wyrób 66/69
Pieczenie ciast 64
Pieśni 78
Piłka — gry w piłkę 796/799
Piosenki 78
Pismo — dzieje, formy 00
Plakaty 76
Planety 52
Planowanie gospodarcze 33
Planowanie przestrzenne 71
Plecionkarstwo artystyczne 74
Pochodzenie człowieka 57
Poczta 65 lub 656
Podróże po Polsce 914.38
Podróże po różnych krajach 91
Pojazdy lądowe — technika 62 lub 629.11
Polarne kraje 91 lub 919
Polityka 32
Polska
zjawiska społeczne 30
geografia 914.38
historia 943.8
krajoznawstwo 914.38
Pomoc społeczna 36
Posiłki — przyrządzanie 64
Poradniki bibliograficzne 01
Postęp 00
Poszukiwania geologiczne 55
Praca 33
Praca biurowa — organizacja 65
Praca kulturalno-oświatowa 37
Praca umysłowa — technika i organizacja 00
Pranie 64
Prawo 34
Przedsiębiorstwa handlowe — organizacja 65
Przedsiębiorstwa przemysłowe — organizacja 65
Przemysł poligraficzny 65 lub 655
Przemysły różne 66/69
Przewodniki do oznaczania roślin 58
Przewodniki geograficzne różnych krajów 91
Przewodniki geograficzne Polski 914.38

Przyrodnicze nauki 5
zagadnienia ogólne 50
Przyrządy pomiarowe i precyzyjne — wyrób 66/69
Psychologia 1 lub 159.9
Psychologia zwierząt 59

Rachunek prawdopodobieństwa 51
Rachunkowość 65
Radio — audycje, programy 7 lub 7.09
Radiokomunikacja 621.3
Rady Narodowe 35
Rakiety kosmiczne 629.7
Rasy ludzkie 57
Ratownictwo 61
Ratownictwo górskie 794/799
Ratownictwo morskie 62
Ratownictwo okrętowe 62 lub 629.12
Ratownictwo w nagłych wypadkach 61
Regiony Polski — opisy 914.38
Religioznawstwo 2
Rezerwaty 50 lub 502.7
Roboty budowlane 66/69
Roboty na drutach 64
Roboty ręczne
artystyczne 74
domowe gospodarstwo 64
Rolnictwo 63
Rolnicze prace 63
Rośliny
botanika 58
rozmieszczenie geograficzne 58
uprawa 63
Rozmieszczenie geograficzne roślin 58
Rozmieszczenie geograficzne zwierząt 59
Rozrywki matematyczne 51
Ruch drogowy — przepisy 65 lub 656
Rudy — złoża 55
Rusznikarstwo 66/69
Rybołówstwo 63
Ryby
hodowla 63
wędkarstwo 796/799
zoologia 59
Rymarstwo 66/69
Rysunek 74
Rzemiosła 66/69
Rzemiosło artystyczne 74
Rzeźba 73

Sadownictwo 63
Samochody 62 lub 629.11
Samoloty 629.7
Satelity sztuczne 629.7
Sądownictwo 34
Siły zbrojne 355
Siodlarstwo 66/69
Skały użyteczne — złoża 55
Skórzany przemysł 66/69
Słoneczny układ 52
Słowniki encyklopedyczne — ogólne 03
Słowniki encyklopedyczne różnych dziedzin — zob. dane dziedziny
Słowniki językowe 80
Słowniki — ortograficzne, wyrazów obcych, wielojęzyczne 80
Służba zdrowia — organizacja 61
Socjografia 30
Socjologia 30
Społeczne nauki 3
Społeczne zagadnienia — ogólne 30
Społeczne zjawiska i procesy 30
Społeczno-polityczne organizacje 32
Społeczno-polityczne organizacje młodzieży 32
Sport 796/799
Sport jeździecki 796/799
Sport motocyklowy 796/799
Sport obronny 796/799
Sport samochodowy 796/799
Sport strzelecki 796/799
Sport zapaśniczy 796/799
Sporty powietrzne 796/799
Sporty wodne 796/799
Sporty zimowe 796/799
Spożywczy przemysł 66/69
Sprzątanie 64
Stacje kosmiczne 629.7
Statki kosmiczne 629.7
Statystyka 31
Sterowanie
lotnicze 629.7
zdalne 621.3
Sterowce 629.7
Stocznie 62 lub 629.12
Stolarskie roboty 66/69
Stosowne nauki 6
zagadnienia ogólne 60
Stowarzyszenia humanitarne 36
Strategia wojskowa 355
Stroje ludowe 39
Stronnictwa polityczne 32

Style
w sztuce ogólnie 7
architektonicznie 72
malarskie 75
Sygnalizacja 621.3
Symbioza 57
Symfoniczna muzyka 78
Szachy 791/794
Szczotkarstwo 66/69
Szermierka 796/799
Szklarski przemysł 66/69
Szkolnictwo 37
Sztuczne satelity 629.7
Sztuka 7
Sztuka ludowa 74
Szybowce 629.7

Ślusarstwo 66/69

Taktyka wojskowa 355
Taneczna muzyka 78
Tapicerstwo 66/69
Taternictwo 796/799
Teatr 791/794
Teatr amatorski 791/794 lub 793.1
Teatr lalek 971/794
Technika 62
Technika astronautyczna 629.7
Technika jądrowa 62
Technika lotnicza 629.7
Technika pracy umysłowej 00
Telefonia 621.3
Telegrafia 621.3
Telekomunikacja 621.3
Telewizja
audycje, programy 7 lub 7.09
technika, organizacja, eksploatacja 621.3
Tenis stołowy 791/794
Teoria bytu 1
Teoria poznania 1
Teoria względności 53
Tkactwo — artystyczne 74
Tokarstwo 66/69
Tradycje ludowe 39
Transport — organizacja 65 lub 656
Turystyka 796/799
Tworzywa sztuczne — produkcja 66/69
Twórczość ludowa 39

Ubezpieczenia 36
Ubiory 39
Układ słoneczny 52
Uprawa roślin i nawożenie 63
Urbanistyka 71
Urzędy — centralne, terenowe 35
Ustrój państwowy 34

Wagi 38
Warcaby 791/794
Warzywnictwo 63
Weterynaria 61
Wędkarstwo 796/799
Widowiska publiczne 791/794
Wiedza — ogólne podstawy 00
Wierzenia ludowe 39
Witaminy 57
Władze — centralne, terenowe 35
Włókienniczy przemysł 66/69
Wojna
taktyka i strategia operacji wojennych 355
historia wojen zob.
Historia powszechna 93/99
Historia Polski 943.8
Wojskowość 355
Wokalna muzyka 78
Wolny czas — wykorzystywanie 37
Wszechświat 52
Wybór zawodu 37
Wychowanie 37
Wychowanie fizyczne 796/799
Wydawnictwa — organizacja i działalność 65 lub 655
Wykorzystywanie wolnego czasu 37
Wynalazki — zagadnienia ogólne, historia 00
Wypadki — pierwsza pomoc 61
Wyprawy alpinistyczne 91
Wyprawy jaskiniowe w Polsce 914.38
Wyroby z metali 66/69

Zabawki — wyrób 66/69
Zabawy publiczne 791/794
Zabytki — ochrona i konserwacja 71
Zagadki 791/794 lub 793.7
Zawody sportowe 796/799
Zdalne pomiary 621.3

Ziemia
astronomia 52
ekonomia 33
geologia 55
Zoologia 59
Zootechnika 63
Związki zawodowe 33
Zwierzęta
hodowla 63
leczenie 61
wyścigi 794/799
zoologia 59
Zwyczaje 39
Zwyczaje ludowe 39
Zwyczaje towarzyskie 39

Żelazo
produkcja 66/69
wyroby 66/69
wyroby artystyczne 73
Życie — biologia 57
Życiorysy osób 92 A/Z
Życiorysy zbiorowe 92
Żywienie zbiorowe 64